

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การเสนอผลการวิจัย เรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการเรียนการสอน ศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ครอบคลุมสาระสำคัญ ดังนี้ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ของ อาจารย์และนักศึกษา สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
 - 1.1 ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่าง แบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ที่มีการเรียนการสอนทางด้านทัศนศิลป์ ในปัจจุบันนั้นมีอยู่ 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ และมหาวิทยาลัยรังสิต
 - 1.2 กลุ่มตัวอย่างเป็นอาจารย์ผู้สอนศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ จำนวน 15 คน และนักศึกษาสาขาทัศนศิลป์ จำนวน 120 คน ทั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองได้
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง และแบบสังเกต ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ แล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 4 ท่าน พิจารณาความถูกต้องเหมาะสม

สม ความตรงตามเนื้อหา และให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข จากนั้นนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้ว ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่ประชากรจริง เพื่อพิจารณาหาความเชื่อมั่น แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง ภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อสร้างเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประเภทต่าง ๆ ผู้วิจัยจะได้จำแนกในรายละเอียด ดังนี้

2.1 แบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองแบ่งออกเป็น 2 ชุด คือ

แบบสอบถามชุดที่ 1 สำหรับอาจารย์ผู้สอนศิลปะภาคปฏิบัติ ในสาขาทัศนศิลป์ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ใน 2 ด้าน ดังนี้

1. ด้านสภาพการจัดกิจกรรมการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ จำแนกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านการวางแผนการสอน ด้านการดำเนินการสอน ด้านวิธีการสอน ด้านสื่อการสอน ด้านการวัดและการประเมินผล

2. ด้านสภาพแวดล้อมทางการสอน จำแนกเป็น 2 ด้าน คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคม

แบบสอบถามชุดที่ 2 สำหรับนักศึกษา สาขาทัศนศิลป์ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของการเรียนศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ใน 2 ด้าน ดังนี้

1. ด้านสภาพการเรียนศิลปะภาคปฏิบัติ จำแนกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจทางศิลปะ ด้านลักษณะนิสัยของการเรียนศิลปะ และด้านกระบวนการทำงานศิลปะ

2. ด้านสภาพแวดล้อมทางการเรียน จำแนกเป็น 2 ด้าน คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคม

2.2 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง(Semi-structure interview)
แบ่งออกเป็น 2 ชุด คือ

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนศิลปะภาคปฏิบัติ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของการจัดกิจกรรมการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ด้านการวางแผนการสอน การดำเนินการสอน วิธีการสอน การใช้สื่อการสอน การวัดและประเมินผล และสภาพและปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคม

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์นักศึกษา สาขาทัศนศิลป์
แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของการเรียนศิลปะภาคปฏิบัติ ในสาขาทัศนศิลป์ ด้านความรู้ความเข้าใจทางศิลปะ ลักษณะนิสัยของการเรียนศิลปะ กระบวนการทำงานศิลปะ และสภาพแวดล้อมทางการเรียนศิลปะ และสภาพและปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคม

2.3 แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม(Non - participant observation)
เป็นแบบการกำหนดรายการตรวจสอบ ประกอบด้วยรายการพฤติกรรมด้านการเรียนการสอนของอาจารย์และนักศึกษา และสภาพการเรียนการสอนภายในห้องปฏิบัติงานศิลปะ และแบบบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับสภาพโดยทั่วไปที่พบจากการสังเกต

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2541 ตั้งแต่เดือนธันวาคม - เดือนกุมภาพันธ์ โดยทำการแจกแบบสอบถามสำหรับอาจารย์ จำนวน 15 ชุด ได้รับแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ จำนวน 15 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 และแจกแบบสอบถามสำหรับนักศึกษาสาขาทัศนศิลป์ จำนวน 120 ชุด ได้รับแบบสอบถามที่สมบูรณ์ จำนวน 116 ชุด คิดเป็นร้อยละ 96.6 สัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนศิลปะภาคปฏิบัติ จำนวน 12 คน และกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาสถาบันละ 20 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์ จำนวน 52 คน และสังเกตสภาพการเรียน

และการสอนในห้องปฏิบัติการงานศิลปะ โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม ประเภทข้อ

คำถามแบบเลือกตอบ วิเคราะห์โดยคำนวณหาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตาราง ประกอบความเรียง ส่วนข้อคำถามประเภทมาตราส่วนประเมินค่า วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) แล้วนำผลที่ได้เสนอในรูปแบบตาราง และความเรียง

4.2 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่และคำนวณเป็นค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตาราง วิเคราะห์เนื้อหาโดยคำนวณเป็นค่าร้อยละ และสรุปเป็นสาระสำคัญในแต่ละด้าน แล้วนำเสนอในรูปแบบความเรียง

4.3 ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลโดยประมวลข้อมูลที่รวบรวมได้ แล้วนำเสนอโดยการบรรยายสรุปเป็นความเรียง

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถ แบ่งได้เป็น 8 ตอน นำเสนอตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพโดยทั่วไปของอาจารย์ผู้สอนศิลปะภาคปฏิบัติ และนักศึกษาสาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

1. สถานภาพโดยทั่วไปของอาจารย์ผู้สอนศิลปะภาคปฏิบัติ

จากการตอบแบบสอบถามของอาจารย์ผู้สอนศิลปะภาคปฏิบัติ พบว่า อาจารย์ส่วนมากเป็นเพศชายคิดเป็นร้อยละ 80 และมีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 86.66 วุฒิทางการศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 53.33 และในระดับปริญญาโทร้อยละ 46.66 สาขาวิชาที่อาจารย์สำเร็จการศึกษาสูงสุดส่วนมากเป็นสาขาทางด้านประติมากรรม คิดเป็นร้อยละ 20 เช่นเดียวกับสาขาทางด้านทัศนศิลป์ อาจารย์ส่วนมากมีประสบการณ์การสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ระหว่าง 6 - 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 73.33 ในด้านตำแหน่งทางวิชาการไม่มีอาจารย์คนใด ที่มีตำแหน่งทางด้านนี้ อาจารย์โดยส่วนมาก มีสอนในวิชาที่ครอบคลุมทั้ง 4 กลุ่มวิชา คือ จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และศิลปะไทย คิดเป็นร้อยละ 46.66 ส่วนอาจารย์ที่สอน

เฉพาะกลุ่มวิชาทางด้านจิตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 13.33 เช่นเดียวกับอาจารย์ที่สอนทางด้านศิลปะไทยและน้อยที่สุดคือ อาจารย์ที่สอนเฉพาะกลุ่มวิชาทางด้านภาพพิมพ์ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 6.66

กิจกรรมที่เป็นภาระงานอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการสอน ซึ่งจัดว่าเป็นภาระหน้าที่อย่างหนึ่งของอาจารย์ จากการวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้ อาจารย์ส่วนมากมีงานที่ผู้บริหารมอบหมายให้ปฏิบัตินอกเหนือจากภาระงานสอน คิดเป็นร้อยละ 80 และไม่มีภาระงานดังกล่าว ร้อยละ 20 มีอาจารย์ที่เคยเป็นอาจารย์พิเศษ หรือวิทยากรอบรมในสถาบันอื่น ๆ ถึงร้อยละ 80 และไม่เคยเป็นเพียง ร้อยละ 20 เท่านั้น ในด้านของการเป็นกรรมการตัดสินการประกวดงานศิลปะมีอาจารย์ ที่เคยเป็นกรรมการร้อยละ 53.33 และไม่เคยเป็น คิดเป็นร้อยละ 46.66 อาจารย์โดยส่วนมากไม่เคยเขียนบทความเกี่ยวกับศิลปะถึงร้อยละ 60 ส่วนที่เคยเขียนมีเพียงร้อยละ 40 อาจารย์ส่วนมากไม่เคยทำงานวิจัยด้านศิลปะ คิดเป็นร้อยละ 53.33 ส่วนอาจารย์ที่เคยทำคิดเป็นร้อยละ 46.66 ในด้านของการร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมในชุมชนที่สถาบันตั้งอยู่ อาจารย์ส่วนมากเคยมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมดังกล่าวถึง ร้อยละ 73.33 และไม่เคยมีส่วนร่วมเพียง ร้อยละ 26.66 อาจารย์ทุกท่านทำปฏิบัติงานสร้างสรรค์ศิลปะตามแนวทางของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 100 และส่วนมากเคยร่วมแสดงผลงานศิลปะในนิทรรศการต่าง ๆ ถึงร้อยละ 73.33 และไม่เคยร่วมแสดง คิดเป็นร้อยละ 26.66 เท่านั้น

จากการสัมภาษณ์ พบว่า อาจารย์ผู้สอนศิลปะภาคปฏิบัติ ส่วนมากเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 75 และมีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 83.33 ส่วนมากมีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 66.66 และในระดับปริญญาโทเพียงร้อยละ 33.33 ไม่มีอาจารย์คนใดที่มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาเอก อาจารย์จบการศึกษาในสาขาวิชาจิตรกรรม ร้อยละ 25 สาขาประติมากรรม สาขาภาพพิมพ์ สาขาศิลปะไทย ศิลปศึกษาและทัศนศิลป์ มีจำนวนร้อยละเท่ากัน คือ ร้อยละ 16.66 มีอาจารย์ที่จบการศึกษาสูงสุดมาทางด้านทฤษฎีศิลปะ คิดเป็นร้อยละ 6.66 ส่วนในด้านของประสบการณ์การสอนศิลปะภาคปฏิบัติในสถาบันอุดมศึกษา อาจารย์ส่วนมากมีประสบการณ์การสอนในระหว่าง 6 - 10 ปี ถึงร้อยละ 83.33 และ ระหว่าง 11 - 15 ปี เพียงร้อยละ 16.66

2. สถานภาพโดยทั่วไปของนักศึกษา สาขาทัศนศิลป์

จากการตอบแบบสอบถามของนักศึกษาสาขาทัศนศิลป์ พบว่า นักศึกษาส่วนมากเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 76.72 และมีอายุระหว่าง 21 - 24 ปี คิดเป็นร้อยละ 63.79 รองลงมาคือ อายุระหว่าง 17 - 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 36.20 มีวุฒิการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 60.34 ระดับอาชีวศึกษา คิดเป็นร้อยละ 37.06 นักศึกษาส่วนมากกำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 33.62 ในระดับชั้นปีที่ 4 ร้อยละ 27.58 ระดับชั้นปีที่ 1 ร้อยละ 18.96 และระดับชั้นปีที่ 2 ร้อยละ 17.24 นักศึกษาส่วนมากมีความถนัดในกลุ่มวิชาทางด้านจิตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 58.62 รองลงมาคือกลุ่มวิชาทางด้านประติมากรรม ร้อยละ 20.68 เหตุผลที่นักศึกษาเลือกเรียนในสาขาทัศนศิลป์ เพราะมีความสนใจในศิลปะสาขานี้มาก่อน คิดเป็นร้อยละ 73.27 รองลงมา คือ เลือกเรียนตามเพื่อน ร้อยละ 18.10 ส่วนเหตุผลที่เลือกเรียนในสถาบันแห่งนี้เพราะเห็นว่ามีมาตรฐานทางการศึกษา ที่ไม่แตกต่างจากมหาวิทยาลัยของรัฐบาล คิดเป็นร้อยละ 32.75 รองลงมาคือ เลือกเรียนตามเพื่อน ร้อยละ 18.10

จากการสัมภาษณ์นักศึกษา พบว่า นักศึกษาที่ได้รับการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง 40 คนเป็นนักศึกษาชายร้อยละ 72.5 และเป็นนักศึกษหญิงคิดเป็นร้อยละ 27.5 นักศึกษาโดยส่วนมากมีอายุระหว่าง 21 - 24 ปี คิดเป็นร้อยละ 70 รองลงมาคือ อายุระหว่าง 17 - 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 30 และไม่มีนักศึกษาคนใดที่อายุต่ำกว่า 17 ปี , 25 - 28 ปี และ 28 ปี ขึ้นไป เป็นนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยกรุงเทพ ร้อยละ 45 จากมหาวิทยาลัยรังสิต ร้อยละ 55 นักศึกษาโดยส่วนมากมีวุฒิการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 55 ระดับอาชีวศึกษา คิดเป็นร้อยละ 45 จำแนกเป็นระดับชั้นปีเป็นนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 1 ร้อยละ 25 ระดับชั้นปีที่ 2 ร้อยละ 20 ระดับชั้นปีที่ 3 ร้อยละ 30 และในระดับชั้นปีที่ 4 อีกร้อยละ 25 นักศึกษาส่วนมากมีความถนัดในกลุ่มวิชาทางด้านจิตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมา คือ กลุ่มวิชาทางด้านประติมากรรม คิดเป็นร้อยละ 30 กลุ่มวิชาทางด้านภาพพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 25 และกลุ่มวิชาทางด้านศิลปะไทยเป็นอันดับสุดท้าย คิดเป็นร้อยละ 5 นักศึกษาร้อยละ 62.5 เลือกเรียนเพราะมีความสนใจในศิลปะสาขานี้มาก่อน รองลงมาคือ เลือกเรียนตามเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 20 และอันดับสุดท้าย คือการเลือกเรียนเพราะเป็นความประสงค์ของผู้ปกครอง คิดเป็นร้อยละ 17.5 เหตุผลที่เลือกเรียนในสถาบันแห่งนี้ นักศึกษาส่วนมากเลือกเรียน เพราะเห็นว่ามีมาตรฐานทางการศึกษาที่ไม่แตกต่างจากมหาวิทยาลัยของรัฐบาล คิดเป็นร้อยละ 55 รองลงมาคือ เลือกเรียนตามเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 17.5 เลือก

เรียนเพราะว่าสถาบันอยู่ใกล้บ้าน คิดเป็นร้อยละ 12.5 เป็นความประสงค์ของผู้ปกครอง คิดเป็นร้อยละ 7.5 มีค่านวณกิตที่ไม่แพงจนเกินไป คิดเป็นร้อยละ 5 ส่วนในด้านของความมีศรัทธาในสถาบัน คิดเป็นร้อยละ 2.5

ตอนที่ 2 ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ของอาจารย์ ใน 7 ด้าน คือ ด้านการวางแผนการสอน ด้านการดำเนินการสอน ด้านวิธีการสอน ด้านสื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม สรุปได้ดังนี้

1. การวางแผนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ (ตารางที่ 7)

สภาพและปัญหาการวางแผนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน อาจารย์โดยส่วนรวมมีความคิดเห็นว่ามีสภาพตามความเป็นจริงอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$) ส่วนปัญหาในด้านการวางแผนการสอนนั้นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.60$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ในแต่ละบทเรียน และการจัดทำแผนการสอนหรือประมวลการสอนตลอดภาคเรียน เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงในระดับมาก โดยที่ทั้ง 2 ข้อมีค่าเฉลี่ยเท่ากันและเป็นค่าเฉลี่ยที่มีค่ามากที่สุด ($\bar{X} = 4.2$) ในด้านปัญหา พบว่า ปัญหาของการกำหนดวัตถุประสงค์ในแต่ละบทเรียน และการจัดทำแผนการสอนหรือประมวลการสอนตลอดภาคเรียน เป็นปัญหาอยู่ในระดับน้อย โดยที่การจัดทำแผนการสอนหรือประมวลการสอนตลอดภาคเรียน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.28$) การวางแผนการสอนตามที่หลักสูตรทัศนศิลป์ได้ระบุไว้ และการพัฒนาประมวลการสอนในแต่ละภาคเรียนเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอน เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงในระดับมาก โดยที่ทั้ง 2 ข้อ มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน และเป็นค่าเฉลี่ยที่มีค่าน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.80$) ในด้านปัญหา พบว่า การวางแผนการสอนตามที่หลักสูตรทัศนศิลป์ได้ระบุไว้ เป็นปัญหาในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.71$) เช่นเดียวกับการพัฒนาประมวลการสอนในแต่ละภาคเรียนเมื่อสิ้นสุดการเรียน ($\bar{X} = 2.78$)

2. การดำเนินการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ (ตารางที่ 8)

สภาพและปัญหาของการดำเนินการสอนศิลปะภาคปฏิบัติสาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน อาจารย์โดยส่วนรวมมีความคิดเห็นว่ามีสภาพตามความเป็น

จริงอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.79$) ส่วนปัญหาในด้านของการดำเนินการสอนนั้นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.71$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การวิจารณ์ ดิชม เสนอแนะแนวทางการปรับปรุงแก้ไขในผลงาน เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.4$) ในด้านปัญหา พบว่า การวิจารณ์ ดิชม เสนอแนะแนวทางการปรับปรุงแก้ไขในผลงาน เป็นปัญหาอยู่ในระดับน้อย และมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.42$) การสาธิตขั้นตอนของการปฏิบัติงานศิลปะ และการประเมินผลบทเรียนภายหลังการสอนในแต่ละครั้ง เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงในระดับปานกลาง โดยที่ทั้ง 2 ข้อมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน และเป็นค่าเฉลี่ยที่มีค่าน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.46$) ในด้านของปัญหา พบว่า การสาธิตขั้นตอนของการปฏิบัติงานศิลปะ เป็นปัญหาในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.71$) เช่นเดียวกับการประเมินผลบทเรียนภายหลังการสอนในแต่ละครั้ง ($\bar{X} = 2.57$)

3. วิธีการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ (ตารางที่ 9)

สภาพและปัญหาของวิธีการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน อาจารย์โดยส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า มีสภาพตามความเป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.49$) ส่วนปัญหาในด้านของวิธีการสอนนั้นก็อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.96$) เช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การให้วิธีการสอนแบบพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.00$) ในด้านของปัญหา พบว่า การใช้วิธีการสอนแบบพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เป็นปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.14$) การใช้วิธีการสอนแบบฝึกปฏิบัติภายนอกห้องปฏิบัติงานศิลปะ และการนำแนวคิดทางการศึกษาศิลปะแบบใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ในการสอน เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงในระดับปานกลาง โดยที่ทั้ง 2 ข้อ มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน และเป็นค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.26$) ในด้านปัญหา พบว่า การใช้วิธีการสอนแบบฝึกปฏิบัติภายนอกห้องปฏิบัติงานศิลปะ เป็นปัญหาในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.78$) เช่นเดียวกับ การนำแนวคิดทางการศึกษาศิลปะแบบใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ในการสอน ($\bar{X} = 2.71$)

4. สื่อการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ (ตารางที่ 10)

สภาพและปัญหาของสื่อการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน อาจารย์โดยส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า มีสภาพตามความเป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.72$) ส่วนปัญหาในด้านของสื่อการสอนนั้น ก็อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.76$) เช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การกำหนด

การใช้สื่อการสอนได้สอดคล้องกับกิจกรรมและเนื้อหา การใช้สื่อการสอนตามขั้นตอนของการสอน และการใช้สื่อที่ผลิตด้วยตนเอง ต่างก็เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง โดยที่ทั้ง 3 ข้อมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน และเป็นค่าเฉลี่ยที่มีค่ามากที่สุด ($\bar{X} = 3.46$) ในด้านของปัญหา พบว่า การกำหนดการใช้สื่อการสอนได้สอดคล้องกับกิจกรรมและเนื้อหา เป็นปัญหาในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.78$) เช่นเดียวกับ การใช้สื่อการสอนตามขั้นตอนของการสอน และการใช้สื่อที่ผลิตด้วยตนเอง ซึ่งต่างก็มีค่าเฉลี่ยที่เท่ากัน ($\bar{X} = 2.50$) การใช้การสอนที่จัดซื้อแบบสำเร็จรูป เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.66$) ในด้านปัญหาพบว่า การใช้การสอนที่จัดซื้อแบบสำเร็จรูป เป็นปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.64$) [นอกจากนี้ในด้านของปัญหายังพบว่า สถานที่สำหรับจัดเก็บรักษาสื่อการสอนให้อยู่ในสภาพที่ดี ซึ่งสภาพตามความเป็นจริงนั้นแม้ว่าจะอยู่ในระดับน้อย แต่ปัญหาของข้อนี้อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.50$)]

5. การวัดและการประเมินผลศิลปะภาคปฏิบัติ (ตารางที่ 11)

สภาพและปัญหาของการวัดและการประเมินผลศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน อาจารย์โดยส่วนรวมมีความคิดเห็นว่ามีสภาพตามความเป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.31$) ส่วนปัญหาในด้านของการวัดและการประเมินผลนั้น ก็อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.56$) เช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การประเมินผลโดยพิจารณาจากคุณภาพของผลงาน เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.33$) ในด้านของปัญหา พบว่า การประเมินผลโดยพิจารณาจากคุณภาพของผลงาน เป็นปัญหาในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.50$) การใช้การวัดผลด้วยการสัมภาษณ์ เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงอยู่ในระดับน้อย ในด้านของปัญหาพบว่า ก็เป็นปัญหาอยู่ในระดับน้อยเช่นเดียวกัน ($\bar{X} = 1.73$)

6. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (ตารางที่ 12)

สภาพและปัญหาของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน อาจารย์โดยส่วนรวมมีความคิดเห็นว่ามีสภาพตามความเป็นจริงอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.12$) ส่วนปัญหาในด้านของสภาพแวดล้อมทางกายภาพนั้นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.44$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ห้องปฏิบัติงานมีอากาศถ่ายเทได้ดี เป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ตรงตามความเป็นจริงในระดับปานกลาง โดยที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 2.86$) ในด้าน

ของปัญหา พบว่า เป็นปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง การมีห้องจัดนิทรรศการที่มีคุณภาพ และเป็นสัดส่วน เป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ตรงตามความเป็นจริงในระดับน้อย และมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.06$) ในด้านของปัญหา พบว่า เป็นปัญหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$)

7. สภาพแวดล้อมทางสังคม (ตารางที่ 13)

สภาพและปัญหาของสภาพแวดล้อมทางสังคมของอาจารย์ผู้สอนศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน อาจารย์โดยส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า มีสภาพตามความเป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.09$) ส่วนปัญหาในด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมนั้นก็อยู่ในระดับปานกลาง เช่นเดียวกัน ($\bar{X} = 3.19$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การจัดแบ่งเวลาให้นักศึกษาเข้าพบได้นอกเหนือจากเวลาเรียน และการให้ความช่วยเหลือนักศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงอยู่ในระดับมาก โดยที่ทั้ง 2 ข้อมีค่าเฉลี่ยที่เท่ากัน และเป็นค่าเฉลี่ยที่มีค่ามากที่สุด ($\bar{X} = 3.86$) ในด้านปัญหา พบว่า การจัดแบ่งเวลาให้นักศึกษาเข้าพบได้นอกเหนือจากเวลาเรียน เป็นปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.64$) เช่นเดียวกับการให้ความช่วยเหลือนักศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ($\bar{X} = 2.50$) สภาพของการที่ผู้บริหารให้การสนับสนุนด้านคุณภาพทางวิชาการของอาจารย์เป็นอย่างดี เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงอยู่ในระดับน้อย และมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.20$) ในด้านปัญหา พบว่า เป็นปัญหาอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.14$)

ตอนที่ 3 ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการเรียนศิลปะภาคปฏิบัติ ของนักศึกษาสาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ใน 5 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจทางศิลปะ ด้านลักษณะนิสัยของการเรียนศิลปะ ด้านกระบวนการทำงานศิลปะ ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม สรุปได้ดังนี้

1. ความรู้ความเข้าใจทางศิลปะ (ตารางที่ 14)

สภาพและปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจทางศิลปะของนักศึกษา สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน นักศึกษาโดยส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า มีสภาพตรงตามความเป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.31$) ส่วนปัญหาในด้านความรู้ความเข้าใจ

ใจทางศิลปะนั้น ก็อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน ($\bar{X} = 2.73$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การมีความรู้ความเข้าใจในหลักการของงานจิตรกรรม เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงอยู่ในระดับมาก และมีค่าเฉลี่ยที่มากที่สุด ($\bar{X} = 3.58$) ในด้านปัญหา พบว่า ความรู้ความเข้าใจในหลักการของงานจิตรกรรม เป็นปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.53$) โดยเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยในด้านของปัญหาน้อยที่สุด การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและองค์ประกอบของศิลปะ และมีความสามารถอธิบายถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานศิลปะได้ ทั้ง 2 ข้อ เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงอยู่ในระดับมาก โดยที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 3.57$) ในด้านปัญหา พบว่า การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและองค์ประกอบของศิลปะ เป็นปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.66$) เช่นเดียวกับการมีความสามารถอธิบายถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานศิลปะได้ ($\bar{X} = 2.61$) การมีความรู้ความเข้าใจในหลักการของงานภาพพิมพ์ เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง โดยที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.75$) ในด้านปัญหา พบว่า เป็นปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.00$)

2. ลักษณะนิสัยของการเรียน (ตารางที่ 15)

สภาพและปัญหาด้านลักษณะนิสัย ของการเรียนศิลปะของนักศึกษา สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน นักศึกษาโดยส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า มีความตรงตามสภาพความเป็นจริงอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$) ส่วนปัญหาในด้านลักษณะนิสัย ของการเรียนศิลปะนั้น พบว่า เป็นปัญหาอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.48$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การรับฟังความคิดเห็นและการวิจารณ์เกี่ยวกับผลงานของตนเอง จากอาจารย์และเพื่อนนักศึกษาเป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงในระดับมาก และมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.21$) ในด้านปัญหา พบว่า เป็นปัญหาอยู่ในระดับน้อย โดยที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.18$) การให้ความสำคัญกับงานที่ได้รับมอบหมาย โดยสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จก่อนกำหนด ของนักศึกษานั้นเป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.10$) ในด้านปัญหา พบว่า เป็นปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.87$)

3. กระบวนการทำงานศิลปะ (ตารางที่ 16)

สภาพและปัญหากระบวนการทำงานศิลปะ ของนักศึกษาสาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน นักศึกษาโดยส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า มีสภาพตามความเป็นจริงอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.52$) ส่วนปัญหาในด้านกระบวนการทำงานศิลปะของ

นักศึกษานั้นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.71$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การออกแบบร่าง (Sketch) ผลงานก่อนลงมือทำงานเป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงอยู่ในระดับมาก โดยที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.78$) ในด้านปัญหา พบว่า การออกแบบร่าง (Sketch) ผลงานก่อนลงมือทำงาน เป็นปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.80$) การมีความชำนาญในการใช้วัสดุอุปกรณ์ทางศิลปะ เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง และมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.25$) ในด้านปัญหา พบว่า เป็นปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.68$)

4. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (ตารางที่ 17)

สภาพและปัญหาด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ของนักศึกษาสาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน นักศึกษาโดยส่วนรวมมีความคิดเห็นว่ามีสภาพตามความเป็นจริงอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.31$) ส่วนปัญหาในด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพนั้นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ห้องปฏิบัติงานมีแสงสว่างเพียงพอและเหมาะสม เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงอยู่ในระดับมาก โดยที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 2.96$) ในด้านปัญหา พบว่า เป็นปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.96$) ห้องจัดนิทรรศการที่มีคุณภาพและเป็นสัดส่วน เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.57$) ในด้านปัญหา พบว่า เป็นปัญหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.14$)

5. สภาพแวดล้อมทางสังคม (ตารางที่ 18)

สภาพและปัญหาของสภาพแวดล้อมทางสังคมของนักศึกษาสาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน นักศึกษาโดยส่วนรวมมีความคิดเห็นว่ามีสภาพตามความเป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.29$) ส่วนปัญหาในด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมนั้น ก็อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน ($\bar{X} = 2.89$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การที่นักศึกษาและเพื่อนให้กำลังใจและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเรียน เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.80$) ในด้านปัญหา พบว่า เป็นปัญหาอยู่ในระดับน้อย และมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.49$) การที่นักศึกษามีการจัดโครงการเสริมความรู้ศิลปะให้กับนักศึกษารุ่นน้อง เป็นสภาพที่ตรงตามความเป็นจริงอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.42$) ในด้านปัญหา พบว่า เป็นปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.18$)

ตอนที่ 4 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์อาจารย์ เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน สามารถสรุปได้ว่า

1. การวางแผนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ พบว่า
 - 1.1 มีการวางแผนการสอนทุกครั้งก่อนที่จะมีการดำเนินการสอน ในขั้นตอนของการวางแผนการสอนประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ การกำหนดวิธีการสอน การกำหนดสื่อการสอน และการกำหนดวิธีการวัดและประเมินผล
 - 1.2 การวางแผนการสอนสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 แนวทาง คือ การวางแผนการสอนที่มุ่งเน้นการฝึกกระบวนการคิดสร้างสรรค์ และการวางแผนการสอนที่มุ่งเน้นความชำนาญทางด้านทักษะ
2. การดำเนินการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ พบว่า
 - 2.1 การดำเนินการสอนจะเป็นไปอย่างมีลำดับขั้นตอน คือ ขั้นตอนการสร้างแรงจูงใจ หรือขั้นการนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นการสอน และขั้นของการวัดและประเมินผล
 - 2.2 การสร้างแรงจูงใจ เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดสำหรับการสอนศิลปะ
3. วิธีการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ พบว่า
 - 3.1 ใช้วิธีการสอนแบบสาธิตให้นักศึกษาดูในแต่ละขั้นตอน แล้วให้นักศึกษาลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ในนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 1-2
 - 3.2 ใช้วิธีการสอนแบบพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ตั้งหัวข้อเป็นโจทย์ให้นักศึกษาฝึกการใช้ความคิดสร้างสรรค์ ในรายวิชาที่เน้นการพัฒนาทางด้านความคิดสร้างสรรค์
 - 3.3 ใช้วิธีการสอนแบบสัมมนา ในนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 2 เทอมปลาย ถึงชั้นปีที่ 4 ฝึกให้นักศึกษานำเสนอผลงาน และมีการทำงานศิลปะอย่างเป็นระบบ

4. การใช้สื่อการสอนศิลปะ พบว่า
 - 4.1 สื่อการสอนมีความสำคัญอย่างมากในการสร้างแรงจูงใจให้นักศึกษาสนใจในการเรียน
 - 4.2 สื่อการสอนมีส่วนในการเสริมสร้างการเรียนรู้ทางศิลปะให้กับผู้เรียน
 - 4.3 อาจารย์ผู้สอนจะกำหนดสื่อที่จะใช้ประกอบการเรียนการสอนในแต่ละครั้งไว้ในแผนการสอน ซึ่งมีความสอดคล้องกับกิจกรรมและเนื้อหาวิชาที่สอน

5. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ พบว่า
 - 5.1 การประเมินผลในรายวิชาที่ต้องการเน้นทางด้านทักษะเฉพาะด้าน จะประเมินจากผลงานเป็นหลัก
 - 5.2 การประเมินผลในรายวิชาที่มุ่งเน้นให้นักศึกษามีพัฒนาการทั้งทางด้านทักษะและกระบวนการคิดสร้างสรรค์ จะประเมินผลจากพัฒนาการของผลงานที่อยู่ในแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio)

6. สภาพแวดล้อมทางกายภาพของการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ พบว่า สามารถจำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ
 - 6.1 สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความเกี่ยวข้องกับ การสอนศิลปะภาคปฏิบัติโดยตรง ได้แก่ ห้องปฏิบัติงานศิลปะ
 - 6.2 สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริม หรือสนับสนุนการสอน ได้แก่ ห้องสมุด ห้องจัดนิทรรศการ และห้องพักหรือพื้นที่สำหรับพักผ่อนเป็นการส่วนตัว

7. สภาพแวดล้อมทางสังคมของการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ พบว่ามีความเกี่ยวข้องกับ
 - 7.1 ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับเพื่อนร่วมงาน
 - 7.2 ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับนักศึกษา
 - 7.3 ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับผู้บริหาร

ตอนที่ 5 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์อาจารย์ เกี่ยวกับปัญหาของการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน สามารถสรุปได้ว่า

1. ปัญหาด้านการวางแผนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ พบว่าสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประเด็น คือ

1.1 เป็นปัญหาเกี่ยวกับความแตกต่างกันทางทักษะฝีมือขั้นพื้นฐานนักศึกษา

1.2 เป็นปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งกันทางความคิดของอาจารย์ผู้สอน และการขาดความพร้อมในการเตรียมการสอน

2. ปัญหาด้านการดำเนินการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ พบว่า สามารถจำแนกปัญหาออกได้เป็น 2 ส่วน คือ

2.1 เป็นปัญหาของอาจารย์ผู้สอน ขาดความสามารถในการสร้างแรงจูงใจให้นักศึกษาสนใจเรียนได้

2.2 เป็นปัญหานักศึกษาขาดความกระตือรือร้นในการเรียน ไม่มีความรับผิดชอบทั้งทางด้านการเข้าชั้นเรียน การทำงานที่ได้รับมอบหมายในด้านของการปฏิบัติงาน และขาดแรงบันดาลใจในการปฏิบัติงานศิลปะ

3. ปัญหาด้านวิธีการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ พบว่า

3.1 อาจารย์ไม่ได้สอนในวิชาที่ตนเองมีความถนัด

3.2 ปัญหาความขัดแย้งกันทางความคิดเห็นของอาจารย์ผู้ร่วมสอน

3.3 อาจารย์ขาดความรู้ในวิชาที่สอน

4. ปัญหาด้านสื่อการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ พบว่า

4.1 ไม่มีที่สำหรับจัดเก็บหุ่นนิ่งให้อยู่ในสภาพที่ดี

4.2 อาจารย์ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการใช้สื่อการสอน

4.3 สื่อการสอนที่ใช้เป็นภาพตัวอย่างผลงานบางภาพก็ล้าสมัยเกินไปไม่เหมาะกับการสอน

5. ปัญหาของการวัดและประเมินผลศิลปะภาคปฏิบัติ พบว่า
 - 5.1 ความแตกต่างกันทางทักษะของนักศึกษาส่งผลให้เกิดปัญหา ในการสร้างเกณฑ์ที่จะใช้ในการวัดและประเมินเป็นอย่างยาก
 - 5.2 ปัญหาของความขัดแย้งกันทางด้านความคิดเห็น ระหว่างอาจารย์ผู้ร่วมสอน และความขัดแย้งระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา เกี่ยวกับการประเมินผล
 - 5.3 ปัญหาของการวัดผลจากผลงานเพียงอย่างเดียว พบว่า ไม่สามารถวัดพัฒนาการทางการทำงานศิลปะได้ว่า ดีขึ้นหรือแย่ลงอย่างไร เพราะบางครั้ง นักศึกษาไม่ได้ทำงานศิลปะนั้นด้วยตนเอง
 - 5.2 ปัญหาของการวัดผลในกระบวนการทำงานศิลปะ พบว่า เพราะมีการแบ่งแบ่งคะแนนที่ปลื้ก่อยมากเกินไป ทำให้เกิดความสับสนสำหรับอาจารย์ผู้สอน
6. ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพของการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ พบว่า เป็นปัญหาอย่างมาก โดยสามารถจำแนกปัญหาออกได้เป็น 2 ส่วน
 - 6.1 เป็นปัญหาที่เกี่ยวกับห้องปฏิบัติงานศิลปะ ลักษณะของห้องปฏิบัติงานที่มีสภาพไม่เหมาะสมกับการเรียนการสอนศิลปะ เช่น ขนาดของห้องที่เล็กเกินไป ทำให้เกิดความไม่สะดวกสบายนักในการสอนหรือการทำงานของนักศึกษา ขาดความพร้อมทางด้านวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับวิชาที่เรียน
 - 6.2 เป็นปัญหาของสภาพแวดล้อมที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งส่งเสริมหรือสนับสนุนการสอนศิลปะ ได้แก่ ห้องแสดงนิทรรศการ ทั้ง 2 สถาบัน ยังไม่มีหอศิลป์เป็นกาดาวรรภายในสถาบัน ห้องสมุด ในปัจจุบันห้องสมุดมีหนังสือที่เกี่ยวกับศิลปะทางด้านทัศนศิลป์ ในปริมาณที่น้อยมากและหนังสือโดยส่วนมากที่มีอยู่ก็จะเป็นหนังสือที่ไม่สามารถยืมได้ ทั้งยังไม่ค่อยได้รับความสะดวกสบาย ในการให้บริการจากเจ้าหน้าที่ของห้องสมุดเท่าที่ควร
7. ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม ของการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ พบว่า สามารถจำแนกปัญหาออกตามความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล ได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

7.1 เป็นปัญหาของความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับเพื่อนร่วมงาน สำหรับปัญหาในกลุ่มนี้โดยส่วนมาก เป็นปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งกันทางด้านความคิดที่เกี่ยวกับวิธีการสอน การวัดและการประเมินผล

7.2 เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับนักศึกษา โดยส่วนมากเป็นปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผล ที่เกิดจากการวิจารณ์ผลงานของอาจารย์

7.3 เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับผู้บริหาร ปัญหาดังกล่าวอาจเกิดขึ้นมาจากทัศนคติ และมุมมองเกี่ยวกับศิลปะที่แตกต่างกันระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับผู้บริหาร

ตอนที่ 6 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นักศึกษา เกี่ยวกับสภาพทางการเรียนศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน สามารถสรุปได้ว่า

1. ความรู้ความเข้าใจทางศิลปะ พบว่า
 - 1.1 นักศึกษานั้นมีความรู้ขั้นพื้นฐานทางศิลปะที่แตกต่างกัน
 - 1.2 นักศึกษาในระดับชั้นปีที่สูงขึ้น มีความรู้ความเข้าใจทางศิลปะที่เพิ่มมากขึ้น และนักศึกษาบางส่วนสามารถค้นพบแนวทางการทำงานศิลปะที่ตนเองถนัดได้
2. สภาพด้านลักษณะนิสัยของการเรียนศิลปะ ของนักศึกษาสาขาทัศนศิลป์ พบว่า สามารถจำแนกลักษณะนิสัยทางการเรียนของนักศึกษา ได้เป็น 2 ส่วน คือ
 - 2.1 เป็นลักษณะนิสัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อการเรียน อาทิเช่น การเข้าชั้นเรียนตรงต่อเวลา มาเรียนอย่างสม่ำเสมอ ให้ความสนใจ ตั้งใจเวลาที่อาจารย์กำลังทำการสอน
 - 2.2 เป็นลักษณะนิสัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานศิลปะที่ได้รับมอบหมายจากอาจารย์ผู้สอนนั้น
3. สภาพด้านกระบวนการทำงานศิลปะ ของนักศึกษาสาขาทัศนศิลป์ พบว่าสามารถ จำแนกรูปแบบการทำงานศิลปะของนักศึกษาได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

3.1 เป็นกระบวนการทำงานศิลปะที่มีระบบระเบียบ มีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน

3.2 เป็นรูปแบบการทำงานที่ถึงเป็นระบบ มีการวางแผนการทำงานเช่นกัน แต่บางครั้งไม่สามารถทำงานตามแผนการที่วางไว้ได้

3.3 เป็นรูปแบบการทำงานที่ไม่เป็นระบบ ยึดถือในความคิดของตนเอง เป็นการทำงานที่ไม่ค่อยมีการวางแผนที่ดีนัก มักจะทำงานตามอารมณ์ของตนเองมากกว่า

4. สภาพแวดล้อมทางกายภาพของการเรียน ของนักศึกษาสาขาทัศนศิลป์ พบว่า สามารถจำแนกลักษณะของสภาพแวดล้อมดังกล่าว ได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1 สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความเกี่ยวข้องกับการเรียน ของนักศึกษาโดยตรง อันได้แก่ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติงาน วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงานศิลปะ สถานที่เก็บรักษาผลงาน ตลอดจนรวมถึงสภาพแวดล้อมโดยรอบบริเวณสถานที่เรียน

4.2 สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริม หรือสนับสนุนการเรียนศิลปะของนักศึกษา อันได้แก่ ห้องสมุด ห้องสำหรับจัดแสดงผลงาน และสถานที่สำหรับนั่งพักผ่อนเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากการเรียน

5. สภาพแวดล้อมทางสังคมของนักศึกษาสาขาทัศนศิลป์ สามารถจำแนกลักษณะของสภาพแวดล้อมดังกล่าว ตามความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล ได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

5.1 เป็นความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ผู้สอน

5.2 เป็นความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับเพื่อนร่วมชั้นเรียน

5.3 เป็นความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับผู้บริหาร

ตอนที่ 7 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นักศึกษา เกี่ยวกับปัญหาทางการเรียนศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน สามารถสรุปได้ว่า

1. ปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจทางศิลปะ พบว่า

1.1 ความแตกต่างทางพื้นฐานศิลปะของนักศึกษาแต่ละคน เป็นปัญหาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนของนักศึกษาเป็นอย่างมาก

1.2 ความขัดแย้งกันของอาจารย์ในการนำเสนอแนวคิด
วิจารณ์ ตีชมผลงานของนักศึกษา

1.3 นักศึกษาขาดความขยัน เอาใจใส่ในการค้นคว้าหาข้อมูล
เพิ่มเติม

2. ปัญหาด้านลักษณะนิสัยของการเรียนศิลปะ พบว่า สามารถ
จำแนกปัญหาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยทางการเรียนของนักศึกษา ได้เป็น 2 ส่วน คือ

2.1 เป็นปัญหาที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อการเรียนของ
นักศึกษา อาทิเช่น การเข้าชั้นเรียนไม่ตรงต่อเวลา การขาดเรียนบ่อย ๆ และการไม่ตั้งใจ
สนใจการเรียนเท่าที่ควร

2.2 เป็นปัญหาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย
จากอาจารย์ผู้สอน อาจารย์ให้งานนักศึกษามากเกินไป บางครั้งไม่สามารถทำเสร็จได้ตาม
กำหนดเวลา

3. ปัญหาด้านกระบวนการทำงานศิลปะ ของนักศึกษาสาขาทัศน
ศิลป์ พบว่า สามารถจำแนกปัญหาของกระบวนการทำงานศิลปะออกได้ เป็น 3 รูปแบบ
คือ

3.1 เป็นปัญหาของกระบวนการทำงานศิลปะที่มีระบบ
ปัญหาที่พบคือ นักศึกษาไม่สามารถที่จะทำงานได้ตามแผนการที่วางไว้ทั้งหมด

3.2 เป็นปัญหาของกระบวนการทำงานศิลปะแบบกึ่งเป็น
ระบบ ปัญหาที่ประสบเป็นปัญหาเกี่ยวกับการออกแบบร่าง และปัญหาของความขัดแย้ง
กันเองเกี่ยวกับการให้คำแนะนำทางด้านเทคนิค

3.3 เป็นปัญหาของรูปแบบการทำงานที่ไม่เป็นระบบ
การทำงานในรูปแบบนี้จะประสบปัญหามากที่สุด ทั้งในด้านของการออกแบบร่าง เทคนิค
วิธีการทำงาน การลงมือปฏิบัติงาน จนกระทั่งผลงานเสร็จสิ้น

4. ปัญหาของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของการเรียน ของนัก
ศึกษาสาขาทัศนศิลป์ พบว่า สามารถจำแนกปัญหาของสภาพแวดล้อมดังกล่าว ได้เป็น 2
ส่วน คือ

4.1 ปัญหาของสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความเกี่ยว
ข้องกับการเรียนของนักศึกษาโดยตรง อันได้แก่ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติงาน วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ใน

การทำงานศิลปะ สถานที่เก็บรักษาสภาพผลงาน ตลอดจนรวมถึงสภาพแวดล้อมโดยรอบบริเวณ สถานที่เรียน สภาพของห้องปฏิบัติงานศิลปะ ที่มีลักษณะไม่ค่อยเหมาะสมกับวิชาที่เรียน ทั้งยังไม่มีสถานที่เก็บงานที่ทำให้งานอยู่ในสภาพที่ดีได้ สภาพแวดล้อมโดยรอบของอาคารเรียนก็อับทึบ ทำให้เกิดบรรยากาศที่ไม่น่าเรียนเท่าที่ควร

4.2 ปัญหาของสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริม หรือสนับสนุนการเรียนศิลปะของนักศึกษา อันได้แก่ ห้องสมุด ห้องสำหรับจัดแสดงผลงาน และสถานที่สำหรับนั่งพักผ่อนเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากการเรียน สิ่งส่งเสริมการเรียนดังกล่าว ยังไม่สามารถเอื้อประโยชน์ในการใช้สอยได้มากเท่าที่ควร ห้องสมุดยังมีหนังสือที่เกี่ยวกับศิลปะทางด้านทัศนศิลป์น้อยมาก และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดก็มักจะมองภาพลักษณะของนักศึกษาในแง่ลบเสมอ เกี่ยวกับห้องจัดแสดงผลงานในสถาบันแห่งนี้ยังไม่มีห้องจัดแสดงผลงานอย่างเป็นทางการ การที่สถาบันขาดห้องแสดงนิทรรศการ หรือมีหนังสือที่ช่วยส่งเสริมการค้นคว้าที่ไม่เพียงพอ นั้น จะส่งผลให้นักศึกษาไม่เกิดความกระตือรือร้นทางการเรียน และในที่สุดก็จะไม่เกิดพัฒนาการใดใดในการทำงานศิลปะ

5. ปัญหาสภาพแวดล้อมทางสังคมของนักศึกษาสาขาทัศนศิลป์พบว่า สามารถจำแนกปัญหาของสภาพแวดล้อมดังกล่าว ตามความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล ได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

- 5.1 ปัญหาระหว่างนักศึกษากับอาจารย์
 - 5.2 ปัญหาระหว่างนักศึกษากับเพื่อนร่วมชั้นเรียน
 - 5.3 ปัญหาระหว่างนักศึกษากับผู้บริหารระดับคณะ
 - 5.4 ปัญหาที่เกิดขึ้นได้กับความสัมพันธ์กันของบุคคลทั้ง 3
- ลักษณะ เกิดขึ้นมาจากการมีทัศนคติ หรือมุมมองเกี่ยวเรื่องต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้

ตอนที่ 8 ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตสภาพโดยทั่วไป และสภาพการเรียนการสอนภายในห้องปฏิบัติงานศิลปะ สามารถสรุปได้ว่า

1. สภาพโดยทั่วไปที่มีความเกี่ยวข้องข้องกับหลักสูตรของสาขาทัศนศิลป์ ลักษณะของหลักสูตรทัศนศิลป์ของทั้ง 2 สถาบัน มีความคล้ายคลึงกัน คือ มีกำหนดระยะเวลาในการเรียน 4 ปี แบ่งออกเป็น 2 ภาคการศึกษา จำแนกวิชาออกเป็นวิชาการ

ศึกษาทั่วไป หมวดวิชาพื้นฐานทางด้านศิลปะ กลุ่มวิชาเอกเฉพาะสาขา และกลุ่มวิชาเลือกวิชาที่เป็นส่วนสำคัญของการจบการศึกษาของทั้ง 2 สถาบัน ได้แก่ วิชาศิลปนิพนธ์ หรือ วิชาโครงการทัศนศิลป์

2. สภาพโดยทั่วไปที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ของสาขาทัศนศิลป์ ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยมีอาคารแยกเป็นสัดส่วน มีห้องปฏิบัติงานศิลปะประเภทต่าง ๆ อาทิเช่น ห้องปฏิบัติงานทางจิตรกรรม ห้องปฏิบัติงานทางประติมากรรม ที่จะจำแนกออกเป็นสัดส่วน ภายในห้องปฏิบัติงานมีวัสดุอุปกรณ์ที่มีความเฉพาะด้านในห้องปฏิบัติงานที่แตกต่างกันออกไป

3. สภาพการสอนของอาจารย์

การจัดกิจกรรมการสอนในรายวิชาที่เน้นการฝึกฝนทางด้านทักษะ และความคิดสร้างสรรค์ ในระดับเบื้องต้น เช่น วิชาวาดเส้นสร้างสรรค์ 1 และวิชาการออกแบบ 3 มิติ อาจารย์ผู้สอนจะมีการเตรียมตัว วางแผนการสอนก่อนที่จะเข้าห้องสอน เริ่มดำเนินการสอน โดยแจ้งวัตถุประสงค์ของการทำงาน พร้อมทั้งอธิบายเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินผล หลังจากนั้นก็จะให้นักศึกษาดูตัวอย่างของผลงาน จากการฉายภาพสไลด์ ประกอบกับตัวอย่างผลงานจริง และทำการสาธิตเทคนิควิธีการทำงานให้นักศึกษาดูเป็นตัวอย่าง เมื่อเสร็จสิ้นการสาธิตแล้ว นักศึกษาจะเริ่มลงมือปฏิบัติงาน เมื่อนักศึกษาทำงานเสร็จ อาจารย์จะเลือกหยิบผลงานของนักศึกษา เป็นตัวอย่างประมาณ 4-5 ชิ้น เพื่อทำการวิจารณ์ ตีชม หลังจากนั้นก็จะส่งงานให้นักศึกษาไปฝึกปฏิบัติเอง

การจัดกิจกรรมการสอนในรายวิชาที่เน้นการฝึกฝนทางด้านความคิดสร้างสรรค์ และทักษะฝีมือ ในระดับสูง เช่น การเรียนการสอนในวิชาองค์ประกอบศิลป์ 4 และวิชาสัมมนาทัศนศิลป์ 2 วิชาเหล่านี้ จะมีอาจารย์ผู้สอนเป็นกลุ่มคณาจารย์ ประมาณ 3-4 คน หรือบางครั้งใช้อาจารย์ทั้งสาขาวิชาประมาณ 6-7 คน ลักษณะของการสอนนักศึกษา จะคิดโครงการศิลปะขึ้นมาคนละ 3-4 โครงการ โดยแบ่งช่วงเวลาของการนำเสนอผลงาน ออกเป็น เดือนละประมาณ 2 ครั้ง ในแต่ละครั้งนักศึกษาจะต้องหาเวลามาพบอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อนำเสนอและปรับปรุงผลงานเป็นระยะ ๆ โดยนักศึกษาจะต้องเตรียมรายงานที่เป็นรูปเล่มที่มีเนื้อหาสาระ เกี่ยวกับผลงานของตนเองในแต่ละโครงการ พร้อมทั้งจะนำเสนอต่อคณาจารย์ คณาจารย์จะทำการซักถามเกี่ยวกับผลงาน และวิจารณ์ ตีชมผลงานตามความเหมาะสม

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลเกี่ยวกับการศึกษาสภาพและปัญหาการเรียนการสอน ศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ผู้วิจัยได้อภิปรายใน ประเด็นที่สำคัญ โดยจำแนกออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

1. สภาพและปัญหาของการสอนศิลปะภาคปฏิบัติของอาจารย์ ในด้านการวางแผนการสอน การดำเนินการสอน วิธีการสอน สื่อการสอน การวัดและ การประเมินผล สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคม
2. สภาพและปัญหาของการเรียนศิลปะภาคปฏิบัติของนักศึกษา ในด้านของความรู้ความเข้าใจทางศิลปะ ลักษณะนิสัยทางการเรียน กระบวนการทำงาน ศิลปะ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคม

1. สภาพและปัญหาของการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ

1.1 การวางแผนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ

สภาพตามความเป็นจริง ในด้านการวางแผนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ นั้น เป็นเรื่องที่อาจารย์ผู้สอนให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก มีการจัดทำแผนการสอนหรือ ประมวลการสอนตลอดภาคเรียน กำหนดวัตถุประสงค์ของแต่ละบทเรียน และสร้างเกณฑ์ ที่ใช้ในการวัดผลอย่างเป็นระบบและมีความเหมาะสมกับบทเรียน ซึ่งเรื่องของการวางแผน การสอนอย่างเป็นระบบนี้ สังกัด อุทธานันท์ (2526) เองก็ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการนี้ เพราะจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจาก อาจารย์ผู้สอนสามารถกำหนดไว้ล่วงหน้าได้ว่า จะสอนเรื่องอะไร เมื่อใด โดยจะรวบรวม เนื้อหาหลักสูตร หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาที่จะต้องทำการสอนประกอบกันขึ้นเป็น แผนการสอน

จากการสัมภาษณ์พบประเด็นที่น่าสนใจ ในด้านการวางแผนการสอน ศิลปะภาคปฏิบัติเห็นว่า ในทางปฏิบัติจริงนั้นอาจารย์ผู้สอน จะมีการประชุมปรึกษาหาแนว ทางปฏิบัติร่วมกัน เพื่อสร้างข้อตกลงให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อป้องกันการขัดแย้ง กันภายหลัง แนวทางหลักของการวางแผนการสอนนั้นจะมุ่งพัฒนานักศึกษาใน 2 ด้าน เป็นสำคัญ คือ ด้านความคิดสร้างสรรค์และด้านทักษะ ในด้านของความคิดสร้างสรรค์นั้น

แผนการสอนจะเน้นการให้อิสระทางความคิดของนักศึกษา ในการที่ค้นหาแนวทางและเทคนิคที่ตนเองมีความถนัด มีโอกาสได้ฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ โดยที่อาจารย์ผู้สอนเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำเท่านั้น การวางแผนการสอนในรูปแบบเช่นนี้มีความสอดคล้องกับแนวความคิดของ เฮอริเบิร์ด ริด (1958 อ้างถึงใน วิธนา มิ่งขวัญ , 2530) ที่ว่า คุณค่าของการเรียนจะเกิดขึ้นได้ในผู้เรียนนั้น ผู้เรียนจะต้องมีโอกาสในการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ และอารมณ์อย่างอิสระเสรีไม่เช่นนั้น การทำงานศิลปะก็จะมีคุณค่า และไม่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้หรือพัฒนาการแต่อย่างใด ส่วนในด้านของการฝึกทักษะของผู้เรียนนั้น แผนการสอนจะเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการฝึกปฏิบัติ ซึ่งทักษะที่นักศึกษาฝึกฝนนั้น จะได้รับการวางแผนให้เริ่มจากทักษะอย่างง่ายไปหายาก เป็นไปอย่างมีลำดับขั้นตอน ดังที่ ซิงเกอร์ (Singer , 1982) กล่าวไว้ว่า การสอนทักษะปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้การทำงานในขั้นพื้นฐานแล้วสามารถนำมาปรับเพื่อการทำงานในขั้นสูงต่อไปนั้น ผู้สอนจะต้องวิเคราะห์โดยแตกรายละเอียดของงานที่จะให้นักศึกษาปฏิบัติออกเป็นทักษะย่อย แล้วเรียงลำดับงานทักษะย่อยจากง่ายไปหายาก ซึ่งการวางแผนการสอนในรูปแบบนี้จะเน้นการฝึกฝนทักษะฝีมือของผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง จากขั้นตอน การค้นคว้า และทดลองทำงานชำนาญ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการฝึกปฏิบัติงานโดยตรง ซึ่ง สันติ คุณประเสริฐ (2535) และสวัสดิ์ ตันติสุข (2538) ต่างก็ได้ให้ความสำคัญในด้านไว้ว่า การเรียนการสอนทางด้านศิลปะนั้นควรที่จะมุ่งให้ความสำคัญของการเรียนรู้ทางด้านปฏิบัติ มากกว่าการเรียนรู้ทางด้านอื่น ๆ

นอกจากนี้ประเด็นที่น่าสนใจจากการสัมภาษณ์อาจารย์ พบว่า ไม่ว่าจะการวางแผนการสอนจะอยู่ในรูปแบบใด สิ่งสำคัญที่อาจารย์จะต้องคำนึงถึงก็คือ ความแตกต่างทางศิลปะของนักศึกษาแต่ละคน ซึ่งการสอนศิลปะภาคปฏิบัติเป็นการฝึกฝนเพื่อให้เกิดพัฒนาทางด้านทักษะ โดยอาจารย์ผู้สอนจะต้องเน้นการพัฒนาเป็นรายบุคคล ให้ความช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด ด้วยการคอยสังเกตดูว่านักศึกษาแต่ละคนประสบปัญหา หรือมีพัฒนาการทางทักษะดีขึ้นหรือเลวลงอย่างไร ซึ่งประเด็นนี้ ซิงเกอร์ (Singer , 1982) เองก็ได้ชี้ให้เห็นว่ามีความสำคัญเช่นเดียวกัน

ส่วนปัญหาสำคัญของการวางแผนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติของอาจารย์ คือ ความแตกต่างทางศิลปะของนักศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ บรรลือ ขอรวมเดช (2533) ที่พบว่า ปัญหาเกี่ยวกับพื้นฐานความรู้ของผู้เรียนมีความแตกต่างกัน ส่งผลให้เกิดปัญหาต่อการวางแผนการสอนของอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ ปัญหาของ

ความแตกต่างกันทางศิลปะดังกล่าว อาจเกิดขึ้นมาจากการที่นักศึกษามาจากสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน (นพวรรณ มั่นทรัพย์ , 2528) หรือการขาดความใส่ใจในการเรียนการสอน ขวนขวายหาความรู้ ทั้งยังให้เวลากับการปฏิบัติงานฝึกฝนทักษะน้อยกว่าที่ควรก็เป็นได้ (ผดุง พรหมมูล , 2538) สำหรับปัญหานี้ จากข้อมูลที่ได้การสัมภาษณ์ พบว่า อาจเกิดขึ้นจากการได้รับการถ่ายทอดความรู้ที่ไม่ถูกต้องจากอาจารย์ผู้สอนบางคน ส่งผลให้นักศึกษาคิดจำคำศัพท์ หรือมีพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะที่คลาดเคลื่อนจากหลักการสากล ซึ่งปัญหาดังกล่าว เป็นปัญหาที่ ชลูด นิยมเสมอ (2529) ซึ่งให้เห็นว่าเกิดจากการที่อาจารย์เป็นผู้ขาดความรู้ในเนื้อหาวิชาที่ทำการสอน ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้หนึ่งได้แสดงความคิดเห็นว่า อาจเป็นเพราะอาจารย์มีเวลาเตรียมการสอนน้อย หรือไม่ได้สอนในวิชาที่ตนเองมีความถนัดก็เป็นได้ ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลให้เกิดเป็นความขัดแย้งกันทางความคิดขึ้นระหว่างอาจารย์

1.2 การดำเนินการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ

สภาพของการดำเนินการสอนของอาจารย์ใช้การวิจารณ์ ดิชม เสนอแนะแนวทางการปรับปรุงแก้ไขผลงาน ทั้งนี้ เพราะการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ อาจารย์ผู้สอนจะต้องเอาใจใส่ติดตามการปฏิบัติงาน และให้คำแนะนำ ช่วยเหลือผู้เรียนอย่างใกล้ชิด ดังที่เกรย์ (1960) กล่าวไว้ว่า การดำเนินการสอนศิลปะ จำแนกเป็น 2 ลักษณะคือ การสร้างแรงจูงใจ และการให้ความช่วยเหลือด้วยการให้ตัวอย่าง การให้คำแนะนำ การวิจารณ์ ดิชม และการถามตอบ ซึ่งเป็นการดำเนินการสอนที่อาจารย์ส่วนมากใช้ ทั้งนี้เพราะว่า การดำเนินการสอนด้วยวิธีดังกล่าว สามารถทำให้อาจารย์ผู้สอนได้ติดตามพฤติกรรมการทำงานของผู้เรียนได้ตลอดเวลา วิชัย วงศ์ใหญ่ (2528) ซึ่งว่าวิธีการสอนเช่นนี้ ทำให้สามารถเข้าใจผู้เรียนจากการสร้างสรรค์งานศิลปะ และก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้อีกด้วย และจากการสังเกตการดำเนินการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ พบว่า มีการดำเนินการสอนศิลปะภาคปฏิบัติอย่างเป็นลำดับขั้นตอน คือ มีขั้นของการสร้างแรงจูงใจ โดยการเล่าประสบการณ์ทางศิลปะ หรือการให้นักศึกษาดูตัวอย่างผลงาน พร้อมทั้งแจ้งวัตถุประสงค์ของบทเรียนและการปฏิบัติงานศิลปะให้นักศึกษารับทราบ ขั้นของการสอน อาจารย์ใช้วิธีการสอนแบบสาธิตในการสอนระดับชั้นปีที่ 1 - 2 และใช้วิธีการสอนแบบสัมมนาในนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 3 - 4 และขั้นของการสรุป เป็นขั้นตอนของการประเมินผลงาน โดยการวิจารณ์ ดิชม และเสนอแนะแนวทางแก้ไข

ในด้านปัญหาของการดำเนินการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ สามารถจำแนกปัญหาออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นปัญหาเกี่ยวกับความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ของนักศึกษา ซึ่งส่งผลให้เกิดความบกพร่องในการนำเสนอ และการวิจารณ์ผลงานอย่างมีหลักการทางศิลปะ จากการสัมภาษณ์พบประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับกรณีนี้ว่า ปัญหานี้เกิดจากการที่นักศึกษาขาดแรงบันดาลใจในการทำงานศิลปะ นักศึกษามักจะทำงานโดยใช้อารมณ์ความรู้สึกที่แสดงออกมาอย่างกระตือรือร้น มากกว่าที่จะใช้สติปัญญาในการคิดวิเคราะห์ แรงบันดาลใจส่วนมากจึงเป็นเรื่องของอารมณ์ส่วนตัว ซึ่งอาจารย์บางท่านแสดงความคิดเห็นว่า นักศึกษาไม่สามารถจะนำเสนอแนวความคิดที่เกิดจากแรงบันดาลใจในรูปแบบนี้ได้อย่างชัดเจน ส่วนปัญหาที่สองเป็นปัญหาด้านความไม่พร้อมของอาจารย์ผู้สอน เนื่องจากขาดประสบการณ์การสร้างแรงจูงใจ ที่จะทำให้นักศึกษาสนใจในการเรียนมากกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งในขั้นของการสร้างแรงจูงใจนั้น กาเย่ (Gagne , 1977) ได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับการเรียนการสอนทางด้านปฏิบัติ เพราะผู้เรียนจะเกิดความสนใจหรือไม่สนใจในการเรียนการสอนนั้น ๆ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถ ในการสร้างแรงจูงใจของอาจารย์ว่าจะสามารถกระตุ้น ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจเรียนได้มากน้อยเพียงใด ปัญหาของการสร้างแรงจูงใจนั้น ชลูด นิมเมสมอ (2529) กล่าวไว้ว่า เกิดจากการที่อาจารย์ขาดคุณลักษณะของความรอบรู้ทางศิลปะที่มีประสิทธิภาพสูง และเมื่อพิจารณาจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่อาจารย์ผู้สอนได้เคยปฏิบัติมานั้น พบประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับปัญหานี้ว่า อาจเกิดมาจากการที่อาจารย์ส่วนมากไม่มีประสบการณ์ทางวิชาการด้านศิลปะ เช่น การทำงานวิจัยทางศิลปะ การเขียนบทความ หรือตำราทางศิลปะ ซึ่งจากการที่อาจารย์ขาดคุณสมบัติด้านนี้ อาจเป็นปัญหาต่อการสร้างศรัทธา ความน่าเชื่อถือของนักศึกษาที่มีต่ออาจารย์ ซึ่งส่งผลสู่ปัญหาของการสร้างแรงจูงใจได้

1.3 วิธีการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ

สภาพของวิธีการสอนศิลปะภาคปฏิบัตินั้น อาจารย์ส่วนมากจะใช้วิธีการสอนแบบพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งวิธีการสอนแบบนี้ สุมิตร คุณานุกร (2520) กล่าวไว้ว่า เป็นวิธีการสอนที่เหมาะสมกับการสอนศิลปะมากที่สุด เพราะการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ เป็นการฝึกทักษะที่มีความเกี่ยวข้องกับการใช้จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ ผ่านเทคนิควิธีการทางศิลปะ เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาโดยใช้หลักการขององค์ประกอบศิลป์ และสุนทรียศาสตร์ นำเสนอออกมาเป็นผลงานศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งนี้ การสอนแบบพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เป็นวิธีการสอนที่เปิดโอกาสให้นักศึกษา ได้แสดงออกความคิดและจินตนาการของตนเองออกมาได้อย่างเต็มที่ ซึ่งวิธีการสอนดังกล่าว เฮอร์เบิร์ต ริด

(1958 อ้างถึงใน วิธนา มิ่งขวัญ , 2530) เองก็ได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีการสอนศิลปะภาคปฏิบัติที่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง

ประเด็นเกี่ยวกับวิธีการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งคือ ความแตกต่างกันทางศิลปะของนักศึกษา ซึ่งส่งผลให้อาจารย์มีวิธีการสอนหลายรูปแบบ โดยจำแนกออกตามความสามารถที่แตกต่างกันของนักศึกษาตามระดับชั้นปี คือนักศึกษาในระดับชั้นปีที่ 1 - 2 ซึ่งส่วนมากมีพื้นฐานทางศิลปะน้อย อาจารย์จะใช้วิธีการสอนแบบบรรยายประกอบการสาธิต แสดงการปฏิบัติงานในแต่ละขั้นตอนให้ดู พร้อมทั้งการนำเสนอตัวอย่างของผลงาน และจึงเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติงานด้วยตนเอง ซึ่งวิธีการสอนในรูปแบบนี้ จอห์น เอ ไมเคิล (Michael , 1983) ได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิธีการสอนที่มีความเหมาะสมกับผู้เพิ่งเริ่มเรียน การที่ได้เห็นแบบอย่าง และการเรียนรู้ถึงหลักการใช้เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ตามคำบอกเล่าของผู้สอนเป็นการปูพื้นฐานความรู้ที่ดี และเมื่อได้ปฏิบัติตามซ้ำหลาย ๆ ครั้งก็จะทำให้เกิดความชำนาญมากยิ่งขึ้น และจากข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์นั้น พบว่า อาจารย์ผู้สอนจะดำเนินการสาธิตในเบื้องต้นให้พอเป็นตัวอย่างเท่านั้น แต่ถ้าเป็นเทคนิควิธีการทำงานที่นักศึกษาไม่เคยปฏิบัติมาก่อน เช่น เทคนิคทางภาพพิมพ์ที่เพิ่งเริ่มเรียนเป็นครั้งแรก อาจารย์อาจจะต้องสาธิตวิธีการทำงานตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ และให้นักศึกษาลงมือปฏิบัติงานด้วยตนเอง

นอกจากนี้ยังพบประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับวิธีการสอน ในรายวิชาที่ต้องการฝึกฝนให้นักศึกษาใช้ความคิดสร้างสรรค์ เช่น องค์ประกอบศิลป์ วาดเส้นสร้างสรรค์ เป็นต้น อาจารย์จะใช้วิธีการสอนแบบพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ผสมผสานกับวิธีการสอนแบบสาธิตประกอบการบรรยาย ซึ่งขึ้นอยู่กับระดับความสามารถของนักศึกษาในแต่ละชั้นปีด้วยว่า โดยรวมแล้วมีทักษะพื้นฐานเป็นเช่นใด ถ้านักศึกษาส่วนมากของชั้นปีมีพื้นฐานทางศิลปะที่ดี วิธีการสอนก็จะเป็นแบบพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ โดยให้นักศึกษาทำงานด้วยตนเองมากกว่าสาธิต แต่ถ้านักศึกษาส่วนใหญ่มีทักษะพื้นฐานที่อ่อน วิธีการสอนก็จะเน้นการสาธิตหรือมีตัวอย่างผลงานให้นักศึกษาได้ดูก่อนที่จะให้นักศึกษาทำงานด้วยตนเอง ในกรณีที่เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 เทอมปลาย - ชั้นปีที่ 4 รูปแบบของวิธีการสอนก็จะเปลี่ยนไป จะไม่มีการสอนแบบสาธิต แต่จะใช้วิธีการสอนแบบสัมมนา โดยการให้นักศึกษานำเสนอโครงการศิลปะตามแนวความคิดและเทคนิควิธีการที่ถนัด และนำเสนอผลงานต่อคณาจารย์ มีการสนทนากันในประเด็นต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับผลงาน นักศึกษามีโอกาสที่จะได้ร่วมวิจารณ์แสดงความคิดเห็น เพื่อให้ได้แนวทางของการแก้ไขผลงานให้มี

คุณภาพดียิ่งขึ้น วิธีการสอนในรูปแบบนี้ มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อนุศักดิ์ สมิตสันต์ (2533) ที่พบว่า การสอนนักศึกษาที่เรียนอยู่ในระดับชั้นปีที่ 3 - 4 ควรมี ลักษณะของการเรียนการสอนที่เน้นการนำเสนอโครงการและผลงาน และให้นักศึกษามี โอกาสที่จะได้ร่วมแสดงความคิดเห็น วิจาร์ณ ร่วมสัมมนา อภิปราย และฝึกปฏิบัติจริง ซึ่ง เป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกับอาจารย์ผู้หนึ่งที่ให้สัมภาษณ์ว่าประสบการณ์เช่นนี้จะทำ ให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ ฝึกฝนการแก้ปัญหา และเป็นการเตรียมความพร้อมในด้าน ต่าง ๆ เหมือนกับสถานการณ์จริงเมื่อนักศึกษาจบการศึกษาไปแล้ว

ในด้านปัญหาของวิธีการสอนศิลปะภาคปฏิบัตินั้น พบว่า วิธีการสอนที่มี ปัญหา คือ การสอนแบบให้นักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งจากการสัมภาษณ์อาจารย์บาง ท่านก็ย้ำถึงประเด็นปัญหานี้ว่า นักศึกษาส่วนมากค้นคว้าไม่เป็น ขาดความใส่ใจ ขวน ขวายหาความรู้เพิ่มเติม การเรียนรู้จึงเป็นไปอย่างเชื่องช้า ขาดความกระตือรือร้น ปัญหา ในประเด็นนี้ ผดุง พรหมมูล (2538) เองก็ได้เคยกล่าวถึง ส่วนพรทิพย์ บุญรอด (2535) ระบุว่า นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาชอบการเรียนแบบมีส่วนร่วมมากที่สุด ซึ่งการเรียนใน แบบนี้นักศึกษาและอาจารย์จะมีกิจกรรมร่วมกัน ทั้งในด้านการสอน การค้นคว้า กิจกรรมที่ นักศึกษาทำจะอยู่ภายใต้การควบคุมของอาจารย์ผู้สอน ซึ่งถ้าประเด็นนี้เป็นความจริง จะ เห็นได้ว่ากระบวนการเรียนที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาทำงานด้วยตนเอง ก็น่าจะมีปัญหาดังที่ พบ เพราะว่ามีใช้วิธีการสอนแบบที่นักศึกษานัด นอกจากนี้ ปัญหาจากความแตกต่าง กันของทักษะทางศิลปะของนักศึกษาแต่ละคน ก็ส่งผลให้เกิดปัญหาต่อการสอนที่ใช้วิธีการ สอนแบบเดียวกัน เพราะจากที่ ฮับบาร์ด (Hubbard , 1969) กล่าวไว้ว่า การสอนในรูปแบบ ที่มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างมีอิสระ ตามความสามารถของแต่ละคน เป็นรูปแบบของการสอน ที่ได้รับการวางแผนให้มีความยืดหยุ่นหรือเปลี่ยนแปลงได้ตาม ความเหมาะสม ซึ่งผู้เรียนที่มีพื้นฐานแตกต่างกันก็ควรจะใช้วิธีการสอนที่แตกต่างกันด้วย จากประเด็นนี้ย่อมพิจารณาเห็นถึงปัญหาอย่างกระจ่างว่า อาจารย์ผู้สอนจะต้องเผชิญกับ ปัญหาในการหาวิธีสอนที่แตกต่าง เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับความสามารถของนัก ศึกษาแต่ละประเภทที่อยู่ในห้องเดียวกัน แม้วานักวิชาการ เช่น จอห์น เอ.ไมเคิล (Michael , 1983) จะได้เสนอแนะวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับความสามารถที่ต่างกัน ของผู้เรียนไว้ให้ อาทิเช่น วิธีการสอนแบบปฏิบัติตามคำสั่ง เป็นวิธีการสอนที่เหมาะสมสำหรับ ผู้เรียนที่มีพื้นฐานทางด้านศิลปะมาน้อย ส่วนวิธีการสอนแบบให้ผู้เรียนมีอิสระในการ ปฏิบัติงานก็เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีทักษะอยู่ในระดับที่ดีมาก อาจารย์ผู้สอนจึงจะ

สามารถปล่อยให้ผู้เรียนปฏิบัติงานได้ด้วยตนเองอย่างเสรี แต่ก็เป็นการศึกษาที่จะนำวิธีการสอนที่หลากหลายมาใช้ในการสอนในห้องเรียนเดียวกัน

1.4 สื่อการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ

สภาพของการใช้สื่อการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ นั้น พบว่า อาจารย์สามารถใช้สื่อได้สอดคล้องกับกิจกรรมและเนื้อหา มีการใช้สื่อการสอนที่หลากหลายตามขั้นตอนของการสอนในชั้นตอนต่าง ๆ เช่น ในขั้นของการนำเข้าสู่บทเรียน ก็จะใช้สื่อการสอนประเภทตัวอย่างของผลงาน ในขั้นของการสอนจะใช้สื่อการสอนประเภทสิ่งดลใจในการฝึกปฏิบัติงาน เช่น การจัดหุ่นนิ่ง การจัดทำทางของคน หรือสื่อที่ช่วยให้เกิดวิธีการในการเรียนรู้ เช่น การสาธิต การทดลองปฏิบัติงาน เป็นต้น ประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ได้ชี้ให้เห็นว่า อาจารย์ให้ความสำคัญกับการใช้สื่อการสอน ในการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง ซึ่ง วิรุณ ตั้งเจริญ (2530) ก็ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสื่อการสอนว่า เป็นส่วนประกอบหรือส่วนช่วยในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น นอกจากนี้การใช้สื่อการสอนที่หลากหลายรูปแบบ ก็มีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมวัตถุประสงค์ทางการสอนที่แตกต่างกัน ทำให้นักศึกษาได้รับการเรียนรู้ที่หลากหลายขึ้น ซึ่งจากผลการวิจัยของ พรสนอง บัวบุศย์ วงศ์สิงห์ทอง (2534) ก็ได้ให้ความกระจ่างในเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจน

ในด้านปัญหาของสื่อการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ จากการสัมภาษณ์พบประเด็นที่น่าสนใจว่า ยังขาดสถานที่จัดเก็บรักษาสื่อการสอนให้อยู่ในสภาพที่ดี ทำให้สื่อการสอนประเภทหุ่นนิ่งบางชิ้นอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถใช้งานได้ อาจารย์ผู้สอนจึงเลือกใช้สื่อการสอนที่เป็นตัวอย่างผลงานที่สำเร็จแล้ว หรือสื่อการสอนที่เป็นธรรมชาติ อาทิเช่น ดอกไม้สด ผลไม้ หรือทิวทัศน์แบบต่าง ๆ เพราะสื่อการสอนในรูปแบบนี้สามารถพัฒนาทักษะการทำงานศิลปะของผู้เรียนได้มากกว่า นอกจากนี้ยังพบว่า อาจารย์ประสบปัญหาเกี่ยวกับการเลือกใช้สื่อการสอน ที่สามารถสร้างแรงจูงใจให้นักศึกษาสนใจเรียนได้ อาจารย์บางท่านให้สัมภาษณ์ว่า เป็นเพราะอาจารย์ให้ความสำคัญกับการใช้สื่อการสอนน้อย เนื่องจากเห็นว่าการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ควรที่จะมุ่งเน้นการปฏิบัติงานสร้างสรรค์เฉพาะบุคคลมากกว่าการฝึกฝนทางด้านทักษะที่ต้องอาศัยสื่อการสอน ในการเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความอยากเรียนรู้ ลักษณะการเรียนการสอนจึงเป็นการให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ดังนั้น ความจำเป็นที่อาจารย์จะต้องใช้สื่อการสอนประเภทที่สามารถกระตุ้นหรือสร้างแรงจูงใจให้สนใจเรียนจึงมีน้อยลง

1.5 การวัดและประเมินผลศิลปะภาคปฏิบัติ

ในด้านการวัดและการประเมินผลศิลปะภาคปฏิบัติ อาจารย์จะใช้วิธีการวัดผล 2 วิธีการ คือ วัดผลจากผลงานศิลปะที่สำเร็จแล้ว และวัดผลจากกระบวนการทำงานศิลปะของนักศึกษา ซึ่งการวัดผลจากการพิจารณาคุณภาพของผลงานศิลปะนั้นจากการสัมภาษณ์พบประเด็นที่น่าสนใจว่า อาจารย์จะประเมินผลภายหลังจากที่นักศึกษาทำงานเสร็จแล้วในแต่ละสัปดาห์ โดยพิจารณาจากความคิดและทักษะฝีมือของผู้เรียนที่นำเสนอออกมาในผลงาน ว่ารูปแบบของการแสดงออกมีความสอดคล้องกับความคิดมากน้อยเพียงใด ประเด็นของการประเมินในจุดนี้ สมพร รอดบุญ (2530 อ้างถึงใน ปรียาพร บุษบก , 2538) กล่าวไว้ว่า คุณค่าที่ปรากฏในผลงานสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความขยัน ความจริงใจและความเอาใจใส่ในการทำงานของผู้เรียนด้วย ส่วนการวัดผลจากกระบวนการทำงานศิลปะ อาจารย์จะทำการวัดผลในแต่ละขั้นตอนของการปฏิบัติงาน เช่น การวัดผลขั้นตอนของการทำงานประติมากรรม โดยจะจำแนกคะแนนออกเป็นส่วนตัวต่าง ๆ แล้วจึงนำคะแนนของในแต่ละส่วนมารวมกันเป็นคะแนนสรุป ทั้งนี้การวัดผลทั้ง 2 วิธีการ จะมีการนำเสนอผลงานในชั้นสรุปอีกครั้งหนึ่งเมื่อเสร็จสิ้นการเรียนการสอน โดยพิจารณาจากแฟ้มสะสมผลงาน(Portfolio) ซึ่งเก็บผลงานของนักศึกษาในแต่ละบทเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิชาเอกที่นักศึกษาจะต้องทำการเลือกว่าตนเองจะมีความถนัด หรือมีความสนใจที่จะเรียนศิลปะภาคปฏิบัติในแขนงใด อาจารย์ก็จะให้นักศึกษานำเสนอผลงานด้วยแฟ้มสะสมผลงาน(Portfolio) เพื่อเป็นการพิจารณาในพัฒนาการของการทำงาน แนวทางการทำงานศิลปะของนักศึกษาที่ผ่านมามาภายใน 1 ภาคการศึกษา ตลอดจนพิจารณาถึงการใช้ภาษา คำศัพท์ทางศิลปะที่ถูกต้องตามหลักสากล ในการเขียนอธิบาย โดยอาศัยความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับองค์ประกอบศิลป์ และหลักการต่าง ๆ ของการทำงานศิลปะ ซึ่งรูปแบบของการประเมินด้วยการพิจารณาแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) นี้จะเป็นการประเมินผลโดยพิจารณาจากพัฒนาการ ในคุณภาพของผลงานศิลปะแต่ละบุคคลที่แสดงออกถึงความก้าวหน้าทางเรียนรู้ของนักศึกษา ซึ่ง พอสเนอร์ (Posner , 1982) เองก็ได้ชี้ให้เห็นว่าการประเมินผลการทำงานที่ดีนั้น ควรที่จะให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นรายบุคคลมากกว่าเป็นรายกลุ่ม ซึ่งการพิจารณาผลของการทำงานก็ควรที่จะพิจารณาเป็นรายบุคคลเช่นเดียวกัน

ในด้านปัญหาของการวัดและประเมินผลศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ พบว่า เป็นปัญหาของการใช้การวัดแบบอิงเกณฑ์ การวัดแบบอิงกลุ่ม และการใช้การวัดด้วยการสังเกตการทำงานศิลปะ ซึ่งประเด็นปัญหาต่าง ๆ นั้นอาจเป็นผลมาจาก

การที่มีการสร้างเกณฑ์ในการวัดผลศิลปะภาคปฏิบัติ โดยพิจารณาจากสิ่งสำคัญหลายส่วน ซึ่ง จอห์น เอ. ไมเคิล (Michael , 1983) ได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สิ่งสำคัญที่ควรพิจารณา ในการสร้างเกณฑ์การวัดและประเมินผลศิลปะภาคปฏิบัติ คือ การสื่อความหมายทางด้านความคิดที่แสดงออกมาในผลงาน ความเชื่อมั่นในตัวเอง พัฒนาการการรับรู้ในด้านทัศนศิลป์ สุนทรียภาพและความมีเอกภาพของผลงาน องค์ความรู้ทางด้านศิลปะ ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะความชำนาญในการใช้เครื่องมือ และความสนุกสนานพึงพอใจเมื่อได้ปฏิบัติงาน ซึ่งในการปฏิบัติจริงนั้น พบว่า อาจารย์ผู้สอนจะประสบปัญหาเป็นอย่างมาก เพราะจากเกณฑ์ต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายนี้ ส่วนมากจะเป็นเกณฑ์ที่ไม่สามารถกำหนดเป็นค่าคะแนนได้อย่างชัดเจน จึงมักจะทำให้เกิดความขัดแย้งกันในระหว่างอาจารย์ผู้สอน ซึ่งในการวัดและประเมินผลนั้น ชลูด นิ่มเสมอ (2529) ได้ชี้ให้เห็นว่าควรที่จะพิจารณาในภาพรวม อันเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์กันขององค์ประกอบศิลป์ของนักศึกษาแต่ละคน มากกว่าที่จะจำแนกเป็นเกณฑ์ย่อย ๆ เพราะคุณค่าของงานศิลปะเกิดขึ้นจากความงามที่ปรากฏในภาพรวม มากกว่าการมองเห็นในรายละเอียดปลีกย่อย

ส่วนปัญหาของการใช้การวัดผลแบบอิงกลุ่ม และการวัดผลจากการสังเกตการทำงานศิลปะ จากผลการสัมภาษณ์อาจารย์พบว่า เนื่องจากความแตกต่างของความสามารถทางด้านศิลปะนี้ ทำให้การวัดผลแบบอิงกลุ่มเป็นไปได้ยาก เพราะว่าภายใน 1 ห้องเรียนจะมีทั้งนักศึกษาที่มีพื้นฐานทางด้านศิลปะที่ดีมาก ไปจนถึงนักศึกษาที่ไม่มีพื้นฐานเลย สภาพดังกล่าวอาจเป็นสาเหตุหนึ่งของการวัดผลแบบอิงกลุ่ม ส่วนการวัดผลโดยการสังเกตการทำงานศิลปะ เป็นวิธีการวัดพฤติกรรมการทำงานศิลปะของผู้เรียน อาจจะใช้วิธีการวัดรูปแบบนี้ในการวัดด้านกระบวนการทำงานศิลปะได้แต่อาจจะได้ไม่ครอบคลุม จะต้องอาศัยการวัดจากผลงานศิลปะของผู้เรียน เป็นตัวตัดสินประกอบอีกครั้งหนึ่ง

1.6 สภาพแวดล้อมทางกายภาพของการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ

จากผลการสังเกตสภาพแวดล้อมทางกายภาพโดยทั่วไป พบว่า ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยมีอาคารของคณะแยกเป็นสัดส่วน และมีห้องปฏิบัติการศิลปะประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ห้องปฏิบัติงานจิตรกรรม ห้องปฏิบัติงานภาพพิมพ์ ห้องปฏิบัติงานประติมากรรมที่จำแนกออกเป็นเทคนิคต่าง ๆ เช่น ห้องปฏิบัติงานปั้น หล่อ งานไม้ งานโลหะ และงานวัสดุสื่อประสม ภายในห้องปฏิบัติงานมีวัสดุอุปกรณ์ที่มีความเฉพาะด้าน มีความเหมาะสมกับเทคนิควิธีการทางศิลปะ และพอเพียงกับนักศึกษาในการใช้งาน สภาพแวดล้อมเช่น

นี้สอดคล้องกับ คุณสมบัติของสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดีที่ ชลอ พงษ์สามารถ (2526) กล่าวไว้ว่า ห้องเรียนศิลปะควรเป็นห้องเรียนที่แยกเป็นเอกเทศ ต้องกว้างขวาง เพื่อความเคลื่อนไหวอย่างคล่องตัวของผู้เรียนและผู้สอน และจะต้องมีความแตกต่างจาก ห้องเรียนธรรมดา ทั้งนี้ต้องมีบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ศิลปะภาคปฏิบัติมากพอสมควร ความสำคัญของประเด็นนี้ ลูกา และเคนท์ (Luca and Kent , 1969) ก็ระบุไว้ว่า การมีสภาพแวดล้อมทางศึกษาที่เหมาะสมการสร้างบรรยากาศในด้านต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเจริญในด้านต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนประเด็นของปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ การขาดห้องจัดนิทรรศการที่มีคุณภาพและเป็นสัดส่วน ปัจจุบันภายในสถาบันทั้ง 2 ยังไม่มีห้องแสดงนิทรรศการศิลปะอย่างเป็นทางการถาวร ใช้พื้นที่บริเวณอาคารเรียนเป็นที่แสดงผลงานชั่วคราว ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่าเป็นประเด็นที่เป็นปัญหาอย่างมาก ทั้งในด้านการติดตั้งผลงาน และการดูแลรักษา ทั้งนี้ การที่จะต้องมีพื้นที่สำหรับจัดแสดงนิทรรศการอย่างเป็นทางการนั้น เนื่องจากอาจารย์มีความคิดเห็นว่า จะเป็นสิ่งส่งเสริมหรือเป็นแรงกระตุ้นอย่างหนึ่งที่จะทำให้ผู้เรียนและผู้สอน มีความรู้สึกกระตือรือร้นต่อการเรียนการสอน ดังที่ ผดุง พรหมมูล (2538) ได้กล่าวไว้ว่า ห้องจัดแสดงผลงานศิลปะ เป็นสิ่งส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียน เกิดความกระตือรือร้น ในการเรียนรู้ทางด้านศิลปะสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ปัญหาด้านนี้จากการที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นนั้น อาจจะเป็นเนื่องมาจากว่าเพราะกำลังอยู่ในช่วงของการดำเนินการด้านงบประมาณ หรือการจัดสรรพื้นที่ที่จะใช้ในการก่อสร้างอย่างเป็นทางการถาวรอยู่ก็เป็นได้ สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ห้องสมุดที่ขาดตำราเกี่ยวกับศิลปะที่มีคุณภาพเหมาะสมกับการค้นคว้า ทั้งนี้ปัญหาดังกล่าวอาจารย์ผู้สอนบางท่านแสดงความคิดเห็นว่า อาจมีสาเหตุมาจากการมีทัศนคติหรือมุมมองทางศิลปะที่แตกต่างกันอย่างมาก ในระหว่างผู้บริหารกับอาจารย์ผู้สอน ซึ่งอาจส่งผลให้ไม่ได้รับการสนับสนุนทั้งทางด้านงบประมาณ และความพร้อมทางด้าน การค้นคว้ามักเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามก็ดีอาจารย์ผู้สอนต่างก็เล็งเห็นว่า สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ทางด้านศิลปะภาคปฏิบัติ ทั้งห้องสมุดที่มีหนังสือที่มีคุณภาพและพอเพียงกับความ ต้องการในการค้นคว้า และห้องจัดนิทรรศการที่มีคุณภาพและเป็นสัดส่วน จัดเป็นสิ่งแวด ล้อมทางกายภาพที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ เพราะ เป็นสิ่งที่สามารถช่วยกระตุ้นเร้า ให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นที่อยากจะเรียนรู้และ ผู้สอนมีความตื่นตัวที่จะทำการสอน และเมื่อทั้งผู้สอนและผู้เรียนต่างก็เกิดความกระตือ รือร้นในการเรียนการสอน ก็จะส่งผลให้เกิดพัฒนาการของทำงานศิลปะที่ดียิ่งขึ้น

1.7 สภาพแวดล้อมทางสังคมของการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ

สภาพแวดล้อมทางสังคมของการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ มีความเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ระหว่างอาจารย์กับเพื่อนร่วมงาน อาจารย์กับนักศึกษาและอาจารย์กับผู้บริหาร ซึ่ง ลูคัา และเคนท์ (Luca and Kent , 1968) เองก็ได้ชี้ให้เห็นเช่นดังที่กล่าวมา จากประเด็นนี้พบว่า อาจารย์มีการจัดแบ่งเวลาให้นักศึกษาเข้าพบได้นอกเหนือจากเวลาเรียน และการให้ความช่วยเหลือนักศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะอาจารย์ผู้สอนส่วนมาก ต่างก็เล็งเห็นถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางสังคมว่าเป็นส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเรียนรู้ ดังที่ เพส และสเตอร์น (Pace and stern , 1965) กล่าวไว้ว่า สภาพแวดล้อมทางสังคมในมหาวิทยาลัยเป็นตัวเร่งที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเรียนรู้ และบุคลิกภาพของผู้เรียน และมีส่วนทำให้ผู้เรียนเกิดความเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมและประสบการณ์ของตน ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการที่อาจารย์ผู้สอนสามารถที่จะจัดแบ่งเวลา ให้นักศึกษาเข้าพบได้นอกเหนือจากเวลาเรียน หรือการให้ความช่วยเหลือนักศึกษาอย่างเท่าเทียมกันก็ดี จะส่งผลดีให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นอย่างมาก อีกทั้งการดำเนินการสอนศิลปะภาคปฏิบัตินั้น การให้ความช่วยเหลือผู้เรียนอาจจะด้วยการสาธิตให้ดู หรือการให้แนวทางด้วยการวิจารณ์แก่ผู้เรียน เพื่อที่ผู้เรียนจะได้นำไปแก้ไขปรับปรุงก็นับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง (Gray , 1960) การมีบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางศิลปะกันระหว่างอาจารย์กับเพื่อนร่วมงาน ก็เป็นส่วนประกอบสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่มีผลอย่างยิ่งต่อกำลังใจในการทำงาน ดังที่ ผดุงพรหมมูล (2538) กล่าวไว้ว่า สภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นสภาพแวดล้อมที่สำคัญ ในการที่จะสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สภาพแวดล้อมดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับ พฤติกรรมของอาจารย์ผู้สอนกับเพื่อนร่วมงาน พฤติกรรมของผู้สอนกับนักศึกษา หรือพฤติกรรมของผู้สอนกับผู้บริหาร ซึ่งการมีบรรยากาศของการพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับศิลปะ จัดว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะทัศนคติต่าง ๆ ที่ได้มีการพูดคุยกันอาจส่งผลให้เกิดความเข้าใจในมุมมองของกันและกัน เพื่อนำสู่การพัฒนาแนวทางของการสอนให้เป็นไปอย่างดียิ่งขึ้น

ในด้านปัญหาของสภาพแวดล้อมทางสังคมของการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ พบว่า เป็นปัญหาเกี่ยวกับผู้บริหาร ทั้งในด้านของการให้การสนับสนุนด้านการสอน และการส่งเสริมคุณภาพทางวิชาการของอาจารย์ จากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอน ต่างก็แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับผู้บริหาร เป็นปัญหาที่สำคัญมาก และเป็นปัญหาที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง

ต่อกำลังใจในการทำงาน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ บรรลือ ขอรวมเดช (2533) ที่พบว่า ปัญหาของการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ที่สำคัญประการหนึ่งคือ ปัญหาที่เนื่องมาจากผู้บริหาร และข้อที่เป็นปัญหามากที่สุด คือ การได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อการดำเนินการสอนในภาควิชา ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์อาจารย์บางส่วน แสดงความคิดเห็นว่า สาเหตุที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ไม่ว่าจะป็นในด้านของงบประมาณ ความก้าวหน้าทางวิชาชีพในด้านของการส่งเสริมคุณภาพทางวิชาการก็ดี อาจเป็นผลมาจากการมีทัศนคติ หรือมุมมองทางศิลปะที่แตกต่างกัน และมักจะเป็นเกิดความขัดแย้งอยู่เสมอ จึงเป็นสาเหตุให้อาจารย์ภายในสาขาวิชา ไม่ได้รับการสนับสนุนมากเท่าที่ควร อาจกล่าวได้ว่าการที่ผู้สอนจะสามารถดำเนินการสอนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดนั้น ส่วนหนึ่งจะต้องมาจากการได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมทั้งทางด้านงบประมาณและความก้าวหน้าทางด้านวิชาชีพจากผู้บริหาร เพื่อเกิดเป็นกำลังใจในการที่จะมีความตื่นตัวในการสอน และพัฒนาการสอนให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

2. สภาพและปัญหาของการเรียนศิลปะภาคปฏิบัติ

2.1 ความรู้ความเข้าใจทางศิลปะภาคปฏิบัติ

ในด้านความรู้ความเข้าใจทางศิลปะภาคปฏิบัติของนักศึกษานั้น มีประเด็นที่น่าสนใจคือ นักศึกษาจะมีความรู้ความสามารถทางศิลปะที่แตกต่างกัน โดยสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ นักศึกษาที่มีความรู้ความสามารถทางศิลปะน้อย หรือไม่เคยมีความรู้ทางศิลปะมาก่อนเลย ส่วนมากแล้วจะเป็นนักศึกษาที่จบการศึกษามาจากโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนลักษณะที่สองเป็นนักศึกษาที่มีพื้นฐานความรู้ทางศิลปะอยู่ในระดับปานกลางถึงดีมาก ซึ่งจะพบในนักศึกษาที่เรียนจบมาจากสายอาชีพศึกษา และจากการสัมภาษณ์พบประเด็นที่น่าสนใจ คือ นักศึกษาส่วนมาก จะมีความรู้ความสามารถทางทักษะปฏิบัติที่สูงขึ้นตามลำดับชั้นปี มีความสามารถในการนำความรู้ทางองค์ประกอบของศิลปะ ผสมผสานกับความคิดและจินตนาการ แสดงออกมาเป็นผลงานศิลปะที่มีรูปแบบเฉพาะตน ซึ่งแลนซิง (Lansing , 1976) เองก็ได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญของการเกิดเป็นพัฒนาการทางด้านพุทธิพิสัย

ประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งที่พบก็คือ กลุ่มวิชาศิลปะภาคปฏิบัติที่นักศึกษามีความถนัด และเลือกเรียนมากที่สุด คือ กลุ่มวิชาทางด้านจิตรกรรม ซึ่งในกรณีนี้

ชลูด นิมเมมอ (2529) ได้ชี้ให้เห็นไว้ว่า การสร้างสรรค์งานจิตรกรรม (Painting) เป็นผลงานศิลปะที่เกิดขึ้นจากการขีดเขียน ด้วยสีต่าง ๆ มีลักษณะเป็น 2 มิติ คือ ความกว้างและความยาว ที่สามารถสร้างให้เกิดความรู้สึกแบบ 3 มิติได้ เป็นลักษณะของการทำงานที่ไม่ต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ และไม่มีความซับซ้อนทางด้านเทคนิควิธีการทำงานเหมือนงานด้านประติมากรรมและภาพพิมพ์ จึงทำให้นักศึกษาส่วนมากเลือกที่จะเรียนรู้และสามารถปฏิบัติได้เป็นอย่างดี

ปัญหาของความรู้ความเข้าใจทางศิลปะของนักศึกษา คือเรื่องเกี่ยวกับความแตกต่างกันทางความรู้ความสามารถทางศิลปะ ซึ่งมีความสอดคล้องกับปัญหาทางการสอนของอาจารย์ ประเด็นที่น่าสนใจคือการที่นักศึกษามีความแตกต่างกันทางศิลปะ มีผลทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่ต่อเนื่อง ปัญหานี้เกิดขึ้นเพราะการที่นักศึกษามีความรู้ความสามารถที่ต่างกัน แต่ต้องมาเรียนอยู่ในห้องเดียวกัน ทำให้นักศึกษาบางคนที่มีพื้นฐานความรู้คืออยู่แล้ว แต่ต้องเริ่มต้นด้วยวิธีการเรียนในรูปแบบเดียวกับนักศึกษาที่ไม่มีพื้นฐานทางศิลปะเลย จึงทำให้เกิดการเรียนรู้หรือการพัฒนาทางด้านทักษะที่ช้าลงกว่าที่ควรจะเป็น เกิดเป็นความเบื่อหน่ายต่อการเรียน และอาจส่งผลให้นักศึกษาเหล่านี้ ไม่เข้าเรียนกลายเป็นผู้ที่มีพัฒนาการที่ช้าลง ในทางตรงกันข้ามหากอาจารย์ผู้สอนให้ความสนใจแต่นักศึกษาที่มีทักษะดี และพัฒนาไปอย่างรวดเร็วในชั้นที่สูงขึ้น ก็จะส่งผลให้นักศึกษาที่อ่อนประสบปัญหาอย่างมากเช่นกัน นักศึกษาเหล่านี้ก็จะรู้สึกท้อแท้ใจต่อการเรียน และทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่เกิดผลสัมฤทธิ์แต่อย่างใด

2.2 ลักษณะนิสัยทางการเรียนของนักศึกษา

ลักษณะนิสัยทางการเรียนของนักศึกษา มีความเกี่ยวข้องกับความคิดชอบต่อการเรียน เช่น การเข้าชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีความตั้งใจ สนใจในขณะที่อาจารย์กำลังทำการสอน ให้ความร่วมมือในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชั้นเรียน และมีความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย นอกจากนี้ยังพบประเด็นที่น่าสนใจจากการสัมภาษณ์ว่า นักศึกษาจะชอบช่วงเวลาที่อาจารย์วิจารณ์งานมากที่สุด เพราะจะทำให้ทราบว่า ผลงานของตนเองมีข้อบกพร่องอย่างไร และควรจะแก้ไขปรับปรุงอย่างไร ซึ่งลักษณะนิสัยเช่นนี้ แลนซิง (Lansing , 1976) ชี้ให้เห็นว่า เป็นทัศนคติขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนศิลปะที่ดี คือ การเปิดใจกว้างยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่างกัน จะทำให้เกิดการสร้างสรรค์ เป็นการเปิดรับทางความคิดด้วยการให้ความสนใจ มีการตอบสนองต่อ

การวิจารณ์งานอย่างด้วยความเต็มใจ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านจิตพิสัย ที่มีความสำคัญต่อการเรียนศิลปะเป็นอย่างดี

ประเด็นที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยทางการเรียนของนักศึกษามากที่สุด คือ การให้ความสำคัญกับงานที่ได้รับมอบหมายจากอาจารย์ การขาดความสนใจ ความมุ่งมั่น และตั้งใจที่จะปฏิบัติงานอย่างจดจ่อจนผลงานสำเร็จได้ตามกำหนดเวลา ซึ่งปัญหานี้ ผดุง พรหมมูล (2538) เองก็ได้กล่าวไว้เช่นกันว่าเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่ง นอกจากนี้จากผลการวิจัยของบรรลือ ขอรรวมเดช (2533) ก็เป็นข้อมูลสนับสนุนได้อย่างชัดเจนว่า นักศึกษาขาดความขยันและเอาใจใส่อย่างจริงจังต่อการเรียน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่เกิดสัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร จากประเด็นปัญหาดังกล่าว นักศึกษารุ่นหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นว่า การที่ไม่สามารถทำงานได้สำเร็จตามกำหนดเวลานั้น เป็นเพราะอาจารย์สั่งงานมากแต่ให้เวลาในการทำงานน้อย บางครั้งการสั่งงานของอาจารย์หลาย ๆ ท่าน มีความซ้ำซ้อนกันในช่วงวันที่จะส่งงาน ทำให้ต้องปฏิบัติงานหลาย ๆ อย่างในช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งส่งผลให้นักศึกษาไม่สามารถจัดแบ่งเวลา ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

2.3 กระบวนการทำงานศิลปะของนักศึกษา

กระบวนการทำงานศิลปะของนักศึกษา จากการสัมภาษณ์และการสังเกตของผู้วิจัย พบประเด็นที่น่าสนใจ คือ รูปแบบของการทำงานศิลปะ ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1. กระบวนการทำงานศิลปะที่มีระบบ (Systematic art process) นักศึกษาที่ทำงานในรูปแบบนี้ จะมีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ จากขั้นของการเก็บรวบรวมข้อมูล การนำเสนอแนวความคิด การออกแบบร่าง การใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ทางศิลปะ การทดลองเทคนิควิธีการทำงาน และการลงมือปฏิบัติงานจริง การทำงานจะเป็นไปอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ซึ่งในแต่ละขั้นตอนจะได้รับการแนะนำจากอาจารย์ผู้สอน กระบวนการทำงานศิลปะในรูปแบบนี้ มีความสอดคล้องกับที่ลอรา แชปแมน (Chapman , 1978) กล่าวว่า กระบวนการทำงานศิลปะประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นของการเริ่มต้นสร้างแนวความคิด ขั้นของการนำเสนอแนวความคิดให้เป็นรูปธรรม และขั้นของการปฏิบัติงานโดยใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ทางศิลปะ จากการสัมภาษณ์พบประเด็นที่น่าสนใจ คือ นักศึกษาที่ทำงานศิลปะด้วยรูปแบบนี้ มักจะชอบการเรียนรู้แบบใช้ทักษะมากกว่าใช้ความคิด และมักจะทำงานอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ควบคุมการทำงานอย่างเป็นระบบโดยผ่าน

กระบวนการของการใช้เครื่องมือทางศิลปะ ซึ่ง จอห์น เอ. ไมเคิล (Michael , 1983) เรียกนักศึกษาที่เรียนในรูปแบบนี้ว่า เป็นผู้เรียนแบบปฏิบัติเชิงกล (Mechanical orientation) นักศึกษาที่มีทักษะในลักษณะเช่นนี้ส่วนมากจะเป็นนักศึกษา ในระดับชั้นปีที่ 1 - 2 และเป็นนักศึกษาบางส่วนที่จบการศึกษามาจากมัธยมศึกษาตอนปลาย

2. กระบวนการทำงานศิลปะแบบกึ่งเป็นระบบ (Semi - systematic art process) นักศึกษาที่มีกระบวนการทำงานในรูปแบบนี้ จะมีการวางแผนการทำงานเช่นเดียวกับการทำงานในรูปแบบแรก แต่ในระหว่างปฏิบัติอาจจะประสบปัญหาของปฏิบัติงาน ทำให้การปฏิบัติเป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่อง ต้องลองผิดลองถูกไปจนกว่าจะค้นพบรูปแบบที่เหมาะสม ทำให้ในบางครั้งไม่สามารถที่จะทำงานได้ตามแผนการที่วางไว้ ในแต่ละขั้นตอนของการทำงาน จะมีการปรึกษาอาจารย์ผู้สอนบ้างแต่ไม่สม่ำเสมอ นักศึกษาที่ทำงานในรูปแบบนี้ ส่วนมากจะเป็นนักศึกษาที่ไม่มีพื้นฐานทางด้านศิลปะ น้อย หรือไม่มีพื้นฐานมาก่อนเลย ทักษะที่แสดงออกมาจะเรียบง่าย ไม่คำนึงถึงสัดส่วนที่ถูกต้อง ดังที่ จอห์น เอ. ไมเคิล จะเรียกนักศึกษาที่เรียนในรูปแบบนี้ว่า ผู้เรียนแบบปฏิบัติอย่างเสรี (Primitive orientation) นักศึกษาที่มีทักษะในลักษณะเช่นนี้ ส่วนมากจะอยู่ในระดับชั้นปีที่ 1 ลักษณะของการทำงานจะเป็นแบบลองผิดลองถูกไปเรื่อย ๆ มากกว่า ที่จะคำนึงถึงความถูกต้องตามกฎเกณฑ์

3. กระบวนการทำงานศิลปะที่ไม่เป็นระบบ (Non - systematic art process) นักศึกษาที่ทำงานศิลปะด้วยกระบวนการลักษณะนี้ มักจะยึดถือในความคิดของตนเองเป็นอย่างมาก ไม่มีการวางแผนการทำงานที่ชัดเจน มีความมั่นใจในการแสดงออกทางศิลปะสูง นักศึกษาบางคนสามารถทำงานได้อย่างสมบูรณ์แบบ คำนึงถึงความสมบูรณ์ของผลงานทั้งวิธีการคิด และทักษะที่แสดงออกมา ใช้สติปัญญาในการแก้ไขผลงานด้วยตนเอง ดังที่ จอห์น เอ. ไมเคิล กล่าวว่า เป็นผู้เรียนแบบปฏิบัติด้วยปัญญา (Intellectual orientation) ส่วนมากจะเป็นนักศึกษาในระดับชั้นปีที่สูงขึ้น มีประสบการณ์ทางการเรียนศิลปะมากยิ่งขึ้น และบางคนอาจมีแนวทางเฉพาะตน เพื่อนำสู่การทำงานในอนาคตก็เป็นได้ และมีนักศึกษาบางส่วนที่ทำงานศิลปะอย่างไม่เป็นระบบใช้สัญชาตญาณและอารมณ์ความรู้สึก มากกว่าที่จะคำนึงถึงความถูกต้องตามกฎเกณฑ์ นักศึกษาที่มีลักษณะทางทักษะเช่นนี้ จะเป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเองสูงเช่นกัน สามารถสร้างผลงานศิลปะให้เกิดความเคลื่อนไหวตามความรู้สึกได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยคำแนะนำจากอาจารย์ผู้สอน ซึ่ง จอห์น เอ. ไมเคิล จะเรียกนักศึกษาลักษณะนี้ว่า ผู้เรียนแบบปฏิบัติ

ตามลักษณะตามธรรมชาติและอารมณ์ (Intuitive - emotional orientation) นักศึกษาที่มีลักษณะทางทักษะเช่นนี้ มักจะมีในทุกชั้นปีแต่ที่พบมากที่สุดจะเป็นในชั้นปีระดับกลาง คือ ชั้นปีที่ 2 เทอมปลาย ถึง ชั้นปีที่ 3

ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับ กระบวนการทำงานศิลปะของนักศึกษา อีกประเด็นหนึ่ง คือ การสร้างแนวความคิดของการปฏิบัติงาน จากประสบการณ์ทางศิลปะของตัว นักศึกษาเองนั้น เป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งของกระบวนการทำงานศิลปะของนักศึกษา อาจกล่าวได้ว่า การสร้างแนวความคิดของการปฏิบัติงาน มีที่มาจากหลายแหล่ง อาทิเช่น จากประสบการณ์ที่ตนเองประสบด้วยตนเอง จากประสบการณ์ที่ผู้อื่นเล่าให้ฟัง จากสภาพแวดล้อมทางสังคมและกายภาพ หรือจากจิตใต้สำนึกของผู้ทำงานเอง ซึ่งจากผลที่ได้จากการสัมภาษณ์นักศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่า นักศึกษาโดยส่วนมากจะสร้างแนวความคิดของการปฏิบัติงานขึ้นมาจากการใช้ประสบการณ์ และจิตใต้สำนึกของตนเองเป็นหลัก การปฏิบัติงานจึงเป็นไปตามสัญชาตญาณ และอารมณ์ของตนเองมากกว่าการใช้การคิดเชิงวิเคราะห์

ในด้านปัญหาของกระบวนการทำงานศิลปะของนักศึกษา พบว่า ประเด็นที่เป็นปัญหามากที่สุด คือ การขาดแรงบันดาลใจในการทำงานศิลปะ ซึ่งส่งผลให้เป็นปัญหาต่อการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่จะทำด้วย เกี่ยวกับประเด็นนี้ ลอรา แชปแมน (Chapman , 1978) และจอห์น เอ ไมเคิล (Michael , 1983) ต่างก็ได้เน้นให้เห็นว่า กระบวนการทำงานศิลปะที่ดีนั้น จะต้องเกิดขึ้นมาจากการมีแรงบันดาลใจ เป็นจุดเริ่มต้น และนำไปสู่การค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการทำงานในแต่ละขั้นตอน หากปราศจากแรงบันดาลใจแล้ว ผลงานที่แสดงออกมาก็จะปราศจากคุณค่าทางศิลปะ และจากประเด็นเรื่องรูปแบบของการทำงานศิลปะนั้น พบว่า นักศึกษาที่ทำงานอย่างไม่เป็นระบบ จะประสบปัญหาของการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลก่อนที่จะลงมือปฏิบัติงานมากกว่านักศึกษาที่ทำงานในรูปแบบอื่น ๆ เนื่องจากนักศึกษาที่ทำงานในรูปแบบนี้มักจะชอบทำงานตามอารมณ์และความรู้สึกที่ปราศจากเหตุผล มากกว่าการใช้เหตุผลที่ได้มาจากการค้นคว้า และนอกจากนี้ยังพบปัญหว่านักศึกษาบางส่วน มักจะหลีกเลี่ยงการออกแบบร่างก่อนลงปฏิบัติงานจริง จากการสัมภาษณ์พบว่านักศึกษากลุ่มนี้ มีทักษะทางด้านองค์ประกอบศิลป์น้อย ทำให้ขาดความสามารถในการพิจารณาแบบร่างนั้นได้อย่างมีหลักการและคุณภาพ จึงทำให้นักศึกษากลุ่มนี้ไม่เห็นความจำเป็นกับการใช้เวลา ในการออก

แบบร่างผลงานก่อนลงมือปฏิบัติงานจริง ซึ่งประเด็นปัญหานี้ชูลูด นิมเมสมอ (2529) เองก็ได้เคยกล่าวไว้

2.4 สภาพแวดล้อมทางกายภาพของการเรียนศิลปะภาคปฏิบัติ

จากผลการสังเกตสภาพแวดล้อมทางกายภาพของการเรียนโดยทั่วไป พบว่า ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยมีอาคารของคณะแยกเป็นสัดส่วน และมีห้องปฏิบัติการศิลปะประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ห้องปฏิบัติงานจิตรกรรม ห้องปฏิบัติงานภาพพิมพ์ ห้องปฏิบัติงานประติมากรรม ที่จำแนกออกเป็นเทคนิคต่าง ๆ เช่น ห้องปฏิบัติงานปั้น หล่อ งานไม้ งานโลหะ และงานวัสดุสื่อประสม ภายในห้องปฏิบัติงานมีวัสดุอุปกรณ์ที่มีความเฉพาะด้าน มีความเหมาะสมกับเทคนิควิธีการทางศิลปะ และพอเพียงกับนักศึกษาในการใช้งาน สภาพแวดล้อมเช่นนี้ สอดคล้องกับคุณสมบัติของสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดีที่ ชลอพงษ์สามารถ (2526) กล่าวไว้ว่า ห้องเรียนศิลปะควรเป็นห้องเรียนที่แยกเป็นเอกเทศ ต้องกว้างขวางเพื่อความเคลื่อนไหวอย่างคล่องตัวของผู้เรียนและผู้สอน และจะต้องมีความแตกต่างจากห้องเรียนธรรมดา ทั้งนี้ต้องมีบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ศิลปะภาคปฏิบัติมากพอสมควร ความสำคัญของประเด็นนี้ ลูก้า และเค้นท์ (Luca and Kent , 1969) ก็ระบุไว้ว่า การมีสภาพแวดล้อมทางศึกษาที่เหมาะสมการสร้างบรรยากาศในด้านต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเจริญในด้านต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของการเรียน ศิลปะภาคปฏิบัติ คือ ขาดห้องจัดนิทรรศการและห้องสมุด เป็นที่น่าสังเกตว่าทั้งนักศึกษาและอาจารย์ต่างก็แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าทั้งนักศึกษาและอาจารย์ต่างก็เห็นถึงความสำคัญของการมีสภาพแวดล้อม ที่เป็นสิ่งส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอนที่ดี ว่ามีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ ลูก้า และเค้นท์ (Luca and Kent , 1969) กล่าวไว้ว่า การมีสภาพแวดล้อมทางศึกษาที่เหมาะสมการสร้างบรรยากาศในด้านต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเจริญในด้านต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจุบันภายในสถาบันทั้ง 2 ยังไม่มีห้องแสดงนิทรรศการศิลปะอย่างเป็นทางการถาวร ใช้พื้นที่บริเวณอาคารเรียนเป็นที่แสดงผลงานชั่วคราว ซึ่งพบว่าเป็นปัญหาอย่างมาก ทั้งในด้านการติดตั้งผลงาน และการดูแลรักษา จากการสัมภาษณ์นักศึกษาระดับปริญญาตรีที่นำสนใจ คือ การที่จะต้องไม่มีพื้นที่สำหรับจัดแสดงนิทรรศการอย่างเป็นทางการถาวรนั้น นักศึกษาส่วนมากต่างก็มีความคิดเห็นว่า ห้องแสดงนิทรรศการเป็นสถานที่ที่นักศึกษาสามารถจะใช้เป็นที่นำ

เสนอผลงานศิลปะออกสู่สาธารณชน ซึ่งจะเป็นสิ่งส่งเสริมหรือเป็นแรงกระตุ้นอย่างหนึ่งที่ทำให้มีความรู้สึกกระตือรือร้นต่อการเรียนการสอน และยังเป็นภาพลักษณ์ที่ช่วยทำให้เกิดขวัญและกำลังใจที่จะมีความมานะพยายาม ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่มีคุณภาพ เกิดเป็นความภาคภูมิใจในสาขาวิชาและสถานที่ศึกษาที่เรียนอยู่ สภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งเสริมการเรียนการสอนอีกประการหนึ่งที่เป็นปัญหาก็คือ ห้องสมุดยังขาดตำราเกี่ยวกับศิลปะทางด้านทัศนศิลป์ ที่มีคุณภาพเหมาะสมกับการค้นคว้าภายในห้องสมุด ปัญหานี้เป็นปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากทัศนคติของผู้บริหารที่ไม่สู้ดีนักต่อนักศึกษา จึงส่งผลให้ไม่ได้รับการสนับสนุนทั้งทางด้านงบประมาณ และความพร้อมทางด้านการค้นคว้ามากเท่าที่ควร นอกจากการขาดตำราทางศิลปะที่มีคุณภาพแล้ว การให้บริการห้องสมุดยังมีกฎระเบียบที่เข้มงวดเป็นอย่างมาก นักศึกษามักจะถูกตำหนิเกี่ยวกับเรื่องของการแต่งกาย หรือการไม่อนุญาตให้เข้าห้องสมุดเพราะว่าผมยาวเกินไป เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดีนักศึกษส่วนมากต่างก็เห็นว่าสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้อทางด้านศิลปะภาคปฏิบัติ ทั้งห้องสมุดที่มีหนังสือที่มีคุณภาพและพอเพียงกับความต้องการในการค้นคว้า และห้องจัดนิทรรศการที่มีคุณภาพและเป็นสัดส่วน จัดเป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ เพราะเป็นสิ่งที่สามารถช่วยกระตุ้นเร้าให้นักศึกษาเกิดความกระตือรือร้นที่อยากจะเรียนรู้ และเมื่อเกิดความกระตือรือร้นดังกล่าว ก็จะมีส่งผลให้เกิดพัฒนาการของทำงานศิลปะที่ดียิ่งขึ้นไปด้วย

2.5 สภาพแวดล้อมทางสังคมของการเรียนศิลปะภาคปฏิบัติ

สภาพแวดล้อมทางสังคมของนักศึกษา มีความเกี่ยวข้องกับบรรยากาศของการเรียนการสอน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับเพื่อนร่วมชั้น นักศึกษากับอาจารย์ ตลอดจนรวมถึงบรรยากาศทางด้านการบริหารด้วย ซึ่งประเด็นที่น่าสนใจ คือ การที่นักศึกษาและเพื่อนให้กำลังใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเรียน ในประเด็นนี้ เพส และสเติร์น (Pace and Stern, 1965) ก็ได้ชี้ให้เห็นว่าการที่ผู้เรียนส่งเสริมกำลังใจและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในด้านของการเรียนจัดว่าเป็นปฏิสัมพันธ์ที่ดี สอดคล้องกับผลของการสังเกตพฤติกรรมทางการเรียนของนักศึกษาที่พบว่า ระหว่างที่นักศึกษปฏิบัติงานนั้น จะมีการพูดคุยกระเช้าเหย้าเหยียดกันบ้าง ทำให้บรรยากาศของการเรียนดูไม่เคร่งเครียดจนเกินไป ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าว จอห์น เอ ไมเคิล (Michael, 1983) เองก็ได้ชี้ให้เห็นเช่นกันว่า จะส่งผลดีในด้านของจิตใจของนักศึกษาให้เกิดความรู้สึกมีความสุข และมีความพึงพอใจเมื่อได้ปฏิบัติงานศิลปะ

นอกจากนี้ปฏิสัมพันธ์ที่นักศึกษาที่มีต่ออาจารย์ผู้สอนก็มีอิทธิพลต่อคุณภาพทางการเรียนเช่นกัน นักศึกษาส่วนมากจะชอบอาจารย์ที่แสดงออกอย่างเป็นมิตรและมีทัศนคติที่ดีเป็นที่ปรึกษาได้ในทุกเรื่อง และไม่เป็นอาจารย์ที่เข้มงวดกับกฎระเบียบมากเกินไป และเป็นผู้ที่มีความเป็นประชาธิปไตย ให้อิสระทางความคิดกับนักศึกษาอย่างไม่ปิดกั้น ในขณะที่เดียวกันก็สามารถที่จะให้ข้อเสนอแนะ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของนักศึกษาได้ด้วย นอกจากนี้อาจารย์ที่มีคุณลักษณะของความเป็นศิลปิน หรืออาจารย์ที่มีบทบาทสำคัญต่อความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของวงการศิลปะ เช่น เป็นนักวิจารณ์ศิลปะ เป็นศิลปิน ก็มักจะได้รับการยอมรับจากนักศึกษามากกว่าอาจารย์คนอื่น ๆ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะอาจารย์ที่มีลักษณะเช่นนั้น มีบุคลิกภาพภายนอกดูเป็นผู้มีความมั่นใจในตัวเอง ทำให้นักศึกษาเกิดความรู้สึกศรัทธา และรู้สึกเชื่อมั่น ประกอบกับการมีทัศนคติที่สอดคล้องกันในเรื่องการต่อต้านความไม่ยุติธรรม มีความเป็นประชาธิปไตยสูง ลักษณะทางบุคลิกภาพและทัศนคติเช่นนี้ ไพฑูริย์ สินลารัตน์ (2524) กล่าวไว้ว่าเป็นลักษณะทางพฤติกรรมและนิสัยของเด็กวัยรุ่นที่เรียนอยู่ในระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งส่งผลให้นักศึกษาเกิดความศรัทธา และชื่นชมในอาจารย์เหล่านี้มากกว่าอาจารย์ที่ไม่ได้มีบทบาท หรือทำกิจกรรมทางศิลปะอย่างต่อเนื่อง หรือมีทัศนคติที่ไม่สอดคล้องกับพวกตน และนอกจากนี้ อาจารย์ดังกล่าว มักจะแสวงหาโอกาสให้นักศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปะกับศิลปินที่มีชื่อเสียง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างเสริมกำลังใจให้เกิดพลังในการทำงานศิลปะ ช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ทางศิลปะที่มีคุณค่าในอีกรูปแบบหนึ่ง ทำให้นักศึกษาเกิดความมั่นใจในความสามารถของตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดคุณประโยชน์ต่อนักศึกษาเป็นอย่างมาก ซึ่ง แลนซิง (Lansing , 1976) เองก็ได้ให้ความสำคัญของความมั่นใจในการแสดงออกนี้ และยังย้ำให้เห็นด้วยว่าการส่งเสริมให้นักศึกษามีประสบการณ์ทางศิลปะที่หลากหลาย เป็นการสร้างความพร้อมที่จะยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น เพื่อนำสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแนวทางการทำงานให้พัฒนายิ่งขึ้น

ในด้านปัญหาของสภาพแวดล้อมทางสังคมของการเรียนศิลปะภาคปฏิบัติ จากการสัมภาษณ์ พบว่า เป็นปัญหาอันเนื่องมาจากทัศนคติ และมุมมองที่แตกต่างกัน ส่งผลเป็นความขัดแย้งกันทางความคิด ทั้งระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา และระหว่างนักศึกษากับผู้บริหาร ส่วนปัญหาระหว่างนักศึกษากับเพื่อนร่วมชั้นนั้น ไม่มีปรากฏการณ์ที่ทำให้เกิดปัญหาแต่อย่างใด เป็นที่น่าสังเกตว่าปัญหาความขัดแย้งกับผู้บริหาร เป็นปัญหาที่ทั้งอาจารย์และนักศึกษา ต่างก็แสดงความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับผลการวิจัย

ของ บรรลือ ขอรวมเดช (2533) ที่พบว่า ปัญหาของการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติที่สำคัญประการหนึ่งคือ ปัญหาที่เนื่องมาจากผู้บริหาร ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์นักศึกษาบางส่วนแสดงความคิดเห็นว่า สาเหตุที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร อาจเป็นผลมาจากการมีทัศนคติหรือมุมมองทางศิลปะที่แตกต่างกัน และการที่นักศึกษาส่วนหนึ่งมักจะฝ่าฝืนกฎระเบียบของมหาวิทยาลัย ส่งผลให้เกิดเป็นภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อผู้บริหาร จึงอาจเป็นสาเหตุทำให้ไม่ได้รับการสนับสนุน ทางด้านการเรียนการสอนเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ เป็นเพียงการศึกษาสภาพและปัญหาการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ดังนั้นผลที่ได้จึงเป็นความรู้พื้นฐานที่จะนำไปสู่งานวิจัย หรือข้อคิดในการจัดการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ในสาขาทัศนศิลป์ ได้ต่อไป ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นสิ่งส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ทางด้านศิลปะ ได้แก่ การมีห้องจัดแสดงนิทรรศการศิลปะที่เป็นสัดส่วนและมีคุณภาพ ซึ่งห้องแสดงนิทรรศการนั้นเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่ง ที่จะทำให้การเรียนการสอนทางด้านศิลปะภาคปฏิบัติครบวงจรมากยิ่งขึ้น เพราะการเรียนทางด้านศิลปะภาคปฏิบัติ นอกจากจะต้องให้นักศึกษาได้ฝึกฝนทางด้านทักษะฝีมือ ความคิดและจินตนาการ แสดงออกมาเป็นผลงานศิลปะแล้ว จะต้องมีโอกาสให้นักศึกษาได้นำเสนอผลงานนั้นต่อสาธารณชนด้วย เพราะเมื่อได้แสดงผลงานก็จะมีผลสะท้อน (Feed back) กลับมาเป็นคำวิจารณ์ ติชม หรือข้อเสนอแนะต่าง ๆ จากผู้ชมงานโดยทั่วไป ยิ่งจะเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ทางศิลปะให้นักศึกษาอีกประการหนึ่ง และเมื่อนักศึกษาได้มีโอกาสแสดงผลงานมากยิ่งขึ้น ก็จะเป็นแรงกระตุ้นทำให้มีความพยายามในการเรียนรู้ และมุ่งมั่นที่จะพัฒนาผลงานของตนเองให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ตำราทางด้านศิลปะก็มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เช่นเดียวกัน ห้องสมุดควรที่จะเพิ่มตำราศิลปะ และจัดหาไว้ให้พอเพียงกับความต้องการในการค้นคว้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำราทางด้านทัศนศิลป์ อาทิเช่น ตำราเกี่ยวกับกระบวนการทำงานทางด้านจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ หรือประวัติของศิลปินในแขนงต่าง ๆ

ตำราเหล่านี้ล้วนมีส่วนช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าทั้งห้องจัดแสดงนิทรรศการ และตำราทางศิลปะเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่ง ที่จัดว่าเป็นปัจจัยส่งเสริมให้อาจารย์และนักศึกษาเกิดกำลังใจในการเรียนและการสอน เพื่อนำสู่สัมฤทธิ์ผลของการเรียนรู้ที่ดียิ่งขึ้น

2. การใช้วิธีการสอนแบบสัมมนา เป็นการฝึกให้นักศึกษาได้พัฒนากระบวนการทางความคิด และสามารถสื่อสารแนวความคิดด้วยการใช้ความเข้าใจในหลักการทางศิลปะ ผ่านรูปทรงทางศิลปะถ่ายทอดเป็นการนำเสนอด้วยคำศัพท์ทางศิลปะที่ถูกต้อง โดยเป็นการเรียนการสอนที่เน้นการนำเสนอผลงานและการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานกันในระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ และระหว่างนักศึกษากับนักศึกษา ซึ่งพบว่า วิธีการสอนดังกล่าวมีข้อดี คือ เป็นการฝึกฝนให้นักศึกษามีความสามารถในการค้นคว้าหาข้อมูล และมีพัฒนาการในการนำเสนอผลงานที่สามารถ สื่อสารแนวความคิดของตนเองได้อย่างชัดเจนขึ้น จากข้อดีดังกล่าวผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า สถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ที่มีการเรียนการสอนศิลปะ ก็น่าที่จะนำวิธีการสอนในรูปแบบสัมมนาไปทดลองใช้เพื่อให้เกิดความหลากหลาย และอาจจะเป็นแนวทางของวิธีการสอนแบบหนึ่ง ที่จะสามารถแก้ปัญหาของการสื่อความหมาย ในผลงานศิลปะของนักศึกษาก็เป็นได้

3. การประเมินผลการเรียน และการฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษา โดยพิจารณาจากพัฒนาการของการทำงานศิลปะ ที่นักศึกษาจะต้องนำเสนอด้วยแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) ในสัปดาห์สุดท้ายของการเรียนการสอน ซึ่งแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) นี้จะเป็นส่วนสำคัญในการที่อาจารย์ผู้สอน และนักศึกษาจะใช้เป็นตัววัดผล และสามารถที่จะพิจารณาได้ว่านักศึกษาแต่ละคน มีความสามารถ ความถนัด ในเทคนิควิธีการทางศิลปะในรูปแบบใด เพื่อที่จะได้นำไปพัฒนาเป็นแนวทางการทำงานศิลปะเฉพาะตนได้ จากการประเมินผลด้วยรูปแบบดังกล่าว ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า วิธีการดังกล่าวเป็นวิธีการวัดผลที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ เพราะทั้งอาจารย์ผู้สอน และนักศึกษาจะสามารถมองเห็นถึงพัฒนาการของการเรียนศิลปะภาคปฏิบัติได้อย่างชัดเจน และนอกจากนี้อาจเป็นวิธีการที่จะช่วยลดปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งกันทางความคิด ระหว่างอาจารย์กันเองหรือระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาก็เป็นได้

4. ความแตกต่างกันทางพื้นฐานศิลปะของนักศึกษาแต่ละคน เป็นปัญหาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพทางการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก กล่าวคือ นักศึกษาที่มี

พื้นฐานทางทักษะที่อยู่ในระดับที่ดี หากต้องมาเรียนร่วมชั้นกับนักศึกษาที่อ่อนนั้น อาจเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีพัฒนาที่ช้าลง ในทางกลับกันนักศึกษาที่อ่อนก็อาจจะรู้สึกว่าตนเองเรียนไม่ทันเพื่อน ดังนั้น ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าอาจารย์ผู้สอน ควรที่จะให้ความสนใจกับการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้มากเป็นพิเศษ โดยอาจจะใช้วิธีการจำแนกนักศึกษาออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่มีทักษะดี อาจารย์ก็อาจจะหาหัวข้อหรือเลือกสรรงานที่มีความท้าทายในความสามารถ ผักผ่อนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ มากกว่าการเน้นทางด้านทักษะฝีมือ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งคือ นักศึกษาที่มีทักษะอ่อน ก็ควรที่จะให้นักศึกษาได้มีโอกาสได้เห็นตัวอย่างของการทำงาน ด้วยการสาธิต หรือ ให้นักศึกษาได้มีเวลาในการปฏิบัติงานมาก ๆ โดยมีอาจารย์ผู้สอนคอยให้ความช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด โดยให้นักศึกษามาฝึกนอกเวลาเรียนอย่างสม่ำเสมอ โดยอาจารย์ผู้สอนอาจจะนัดสอนเพิ่มเติมในวันว่าง และเมื่อนักศึกษากลุ่มที่อ่อนมีทักษะที่ดีขึ้น ก็จะสามารถร่วมเรียนกับเพื่อน ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในขณะที่นักศึกษาที่เก่งก็จะไม่เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียนอีกด้วย ทั้งนี้ นักศึกษาเองก็ควรที่จะให้ความร่วมมือ และมีความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ไปด้วย เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลที่ดีต่อการเรียนการสอนต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไข ในการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ของอาจารย์และนักศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลในระดับลึก เจาะด้านและมีความละเอียด ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขต่อไป
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ นักศึกษา และผู้บริหาร ในด้านของทัศนคติเกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปะ แขนงทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนทุกด้านในการนำไปปรับปรุงแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ และเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
3. ควรมีการศึกษาถึงสภาพและปัญหาทางการเรียนการสอน ศิลปะภาคปฏิบัติ ของอาจารย์และนักศึกษา ในสาขาวิชาทางการออกแบบ อาทิเช่น สาขาออกแบบนิเทศศิลป์ สาขาออกแบบตกแต่งภายใน หรือสาขาออกแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบว่ามีความคล้ายกัน หรือแตกต่างกันอย่างไร